



Tartu Riiklik Ülikool
SOOME-UGRI KEELTE KATEEDER



*Rootsi kirjanduse eesti keelde
tõlkimise probleemidest*

Ülev Aaloe

DIPLOMITÖÖ

Juhendaja prof. Paul Ariste

1968

E E S S Ö N A

Käesolevas töös on vaatluse alla võetud ilukirjandusliku tõlke probleemid, kusjuures aluseks on rootsi tänapäeva kirjanduse eestikeelsed tõlked. Peale tõlkeprobleemide käsitlemise on töö eesmärgiks anda ka üldhinnang tõlkijate Arnold Raveli ja Vladimir Beekmani mõnedele tõlgetele.

Töö koosneb kahest suurest osast:

1. Autori stiili edasiandmine intonatsiooni ja rütmi seisukohalt.
2. Ilukirjanduslik tõlge ja leksikaalsed väljendusvahendid.

Nagu juba öeldud, on näitematerjalidena kasutatud tõlkeid rootsi keelest eesti keelde, täpsemalt Per Olof Sundmani novellikogu "Jägarna" (Stockholm, 1957), Arnold Raveli tõlkes ("Trummilööja", "Loomingu" raamatukogu", Tallinn, 1964) ja Vladimir Beekmani tõlkeid Karin Boye novellist "Ema tubli tüdruk" ("Mammas duktiga flicka", Stockholm, 1949), mis eestikeelsena ilmus kogumikus "Rootsi novell" (Tallinn, 1967) ja Astrid Lindgreni lasteraamatust "Väikevend ja Karlsson katusest" (Tallinn, 1964) "Lillebror och Karlsson på Taket" (Stockholm, 1965). Võrdlusena on kasutatud ka

viimatinimetatud teose venekeelset tõlget, mille autoriks on L.Lungina: "Две повести о Малыше и Карлсоне, который живет на крыше" (Москва, 1968).

Abimaterjalidena on kasutatud sõnaraamatuid:

P.Ariste, G.Suits ja P.Wieselgren "Rootsi-eesti sõnaraamat" (Tartu, 1939), B.Molde "Illustrerad svensk ordbok" (Stockholm, 1960), C.Auerbachi "Svensk -tysk ordbok" (Stockholm, 1916) ja E.Hellquist "Svensk etymologisk ordbok" (Lund, 1922).

Tööle on juurde lisatud eesti keelde tõlgitud rootsi ilukirjanduse bibliograafia (1918-1968).

S I S S E J U H A T U S

"Kaasaegne maailm on nagu suur tõlkimismasin, mis töötab üha kasvava kiirusega. Iga päev tuleb trükimasinatest ligi 60 tõlgitud raamatut, avatakse 3-4 rahvusvahelist kohtumist, lastakse ekraanile mitmed dubleeritud filmid, kirjutusmasinatele lüüakse lugematul hulgal tõlgitud lehekülgi, mille diktorid ette loevad, lõpmatul arvul tõlgitakse ühest keelest teise kõikvõimalikke dokumente."¹

Meie päevil on omandanud eriti tähtsa koha teaduslik-tehniliste tekstide tõlkimine. Teaduse ja rahvusvaheliste kultuuriliste sidemete arendamine ei ole enam mõeldav teaduslik-tehnilise kirjanduse tõlkimiseta kümnetesse või isegi sadadesse keeltesse. Peetakse rahvusvahelisi kongresse, antakse välja spetsiaalseid ajakirju, mis on pühendatud tõlkimisele kui teatud tööalale, mis vajab oma spetsiaalseid tootmisvahendeid. Ja vaatamata sellele, et tõlkekirjandus moodustab enamikus maades rohkem kui 10% kõigist väljaantavatest raamatutest, suudetakse tõlkida vaid väikene osa maailmas väljaantavast teaduslik-tehnilisest kirjandusest.

¹ E.Cary, La traduction dans le monde moderne, Genève, 1956, lk.62.

Tõlke koha muutumine tänapäeva maailmas on viinud selleni, et teoreetikud tunnevad üha enam huvi tõlke puhtlingvistiliste aspektide vastu.¹ Käesolevas töös on vaatluse alla võetud ilukirjandusliku teose tõlkimise probleemid. Teatavasti iga kunstiline tõlge sisaldab endas nii lingvistilisi kui ka kirjanduslikke küsimusi. Ka selles töös vaadeldakse veelkord tõlkimist kui loomingulist tegevust, s.t. esteetilisest seisukohast. Proosa tõlkija puutub kokku mitmete raskustega: tõlke keele vasted lähevad sageli originaalist lahku mõiste mahu poolest, stilistilise väljendusrikkuse poolest jne., tõlkijal tuleb otsida võimalusi autori lause rütmi edasiandmiseks, luua uusi süntaktilisi konstruktsioone jne. Eugen A.Nida näeb tõlke eesmärgi järgmises: "Translating consists in producing in the receptor language the closest natural equivalent to the message of the source language, first in meaning and secondly in style."² Järelikult on ilukirjandusliku tõlke põhiülesandeks, tulenevalt keelte struktuuride iseärasustest, reprodutseerida originaali kunstiliste kujundite süsteem. Tõlkijale on

¹ И.И.Ревзин, В.Ю.Розенцвейг, Основы общего и машинного перевода. Москва, 1964, lk.19.

² A.Nida, Principles of Translations as exemplified by Bible Translating-"On Translation", Harvard University Press, 1959, lk.19.

keel tähtis kirjanduslikust aspektist, s.t. keele stiililiste ja kujundiliste väljendusvahendite poolest. Praegu nähakse meil tõlkija ülesandena luua võimalikult täpne tõlge, kusjuures selle all ei mõelda sugugi sõnasõnalist tõlget. Üleliidulisel areenil sai ju see koolkond lüüa juba umbes kümme aastat tagasi. Sõnasõnaline tõlge, mis näeb oma eesmärgina saavutada täielikku funktsionaalset-stilistilist vastavust originaalile,¹ võib tõlgi suunata vaid lingvistiliste vastete otsimisele, teos kui tervik võib selle all aga kannatada. Kahtlemata ei puudu ka sõnasõnalisel tõlkel omad väärtused: ta aitab tõlkijal leida stilistilisi ekvivalente, mis on adekvaatsed originaaliga. Liigne vabadus tõlkimisel on sageli halvem sõnasõnalisusest, sest sel puhul me kaotame täielikult ülevaate autori stiilist ja pahatihti võib tõlkija originaalitsemise taha kaduma minna ka autori mõte.

A. Fjodorov on lähtunud lingvistilisest seisukohast. Ent kirjandusteose sisu ja vormi ülekandmine ühest keelest teise eeldab seda, et tõlgil tuleb valida mitme võimaliku variandi vahel ja enamikul juhtudel tuleb pöörduda mitte kitsa konteksti, vaid teose juurde tervikuna. See aga ulatub juba kirjandusteaduse probleemide valdkonda.² Seepärast tuleb võimali-

¹ vt. A.В.Федоров, Введение в теорию перевода, Москва, 1958, lk.132.

² Л.Н.Соболев, О переводе образа образом - Вопросы художественного перевода, Москва, 1955, lk.262.

kult täpse tõlke saamiseks kasutada sünteetilist loomismeetodit (sõnasõnaline + kunstiline tõlge). G.Gatšetšiladze nimetab antud meetodit "realistlikuks tõlkeks" ja peab seda ka ainuõigeks.¹ Ette rutates võib öelda, et sellist sünteetilist loomismeetodit kasutavad ka mõlemad tõlkijad (A.Ravel ja V.Beekman), kelle tõlked selles töös vaatluse alla võetakse. Realistlik tõlge annab tõenäoliselt originaalile kõige lähedase- ma tulemuse. Omaette küsimuseks on aga, milles esineb tõlkijate ja tõlketeoreetikute puhul suuri lahkavamu- si, on

4.1. a d e k v a a t s e t õ l k e v õ i m a l i k - k u s .

Mida üldse mõista adekvaatse tõlke all? A.Smirnov, kes lähtus tõlke adekvaatsuse määramisel kirjan- dusteaduse seisukohtadelt, kirjutas:

"Адекватным мы должны признать такой перевод, в котором переданы все намерения автора / как продуманные им, так и бессознательные / в смысле определенно-го идейно-эмоционального художественного воздействия на читателя, с соблюдением по мере возможности / путем точных эквивалентов или удовлетворительных субститов / всех применяемых автором ресурсов

¹ Г. Гачечиладзе, Реалистический перевод и задачи его теории - Мастерство перевода 1964. Москва, 1965, lk.241-251.

образности, колорита ритма и т.п., последние должны рассматриваться однако, не как самоцель, а только как средство для достижения общего эффекта. Несомненно, что при этом приходится кое-чем жертвовать, выбирая менее существенные элементы текста".¹

Ka toodud adekvaatse tõlke definitsioon näitab, et "üht-teist originaalist tuleb ohverdada". Üheks põhjenduseks, miks samaväärne tõlge võimalik ei ole ja miks iga ilukirjanduslik teos tõlkes paratamatult midagi kaotab, on ka eri keelte erinev sünonüümide süsteem. Ameerika lingvist Werner Winter võrdleb tõlkija tööd skulptori tööga, kellele on tehtud ettepanek luua täpne koopia marmorskulptuurist, aga kellel pole tükkigi marmorit olemas.² Ja kuigi ta võib sama skulptuuri valmistada savist või pronksist, ei saavuta

¹ "Литературная энциклопедия", т.8, Москва, 1935, статья "Перевод", lk. 527.

² W.Winter, *Impossibilities of Translation - The Craft and Context of Translation*, (The University of Texas Press), 1963, p.68.

ta iial seda, mida on taotlenud; kui ta on andekas kunstnik, tal võib välja tulla suurepärase kunstiteos, kuid ikkagi pole see marmorskulptuuri täpne koopia. Werner Winteri seisukoha ütleb välja juba tema artikli pealkiri: "Impossibilities of Translation". Sama seisukohta jagab ka Bertil Malmberg: "Det är sådana olikheter i de semantiska systemen, som gör, att all översättning från ett språk till ett annat djupare sett är en omöjlighet".¹ Adekvaatse tõlke võimalikkuse kahjuks räägivad ka paar huvitavaid katset mitmekordse tõlkimise alal. Van der Poli katses² tõlgiti tekst inglise keelest prantsuse keelde, siis teise tõlkija poolt prantsuse keelest inglise keelde, kolmas tõlkis teksti taas prantsuse keelde ja neljas inglise keelde tagasi. Teksti mõte oli täielikult säilinud, aga stiil muutus tundmatuseni. Taanlase Jenseni katses³ võeti 700-sõnaline jutuke, tõlgiti rootsi keelde, rootsi keelest saksa keelde, siis prantsuse ja lõpuks taani keelde tagasi. Ehkki

¹ B.Malmberg, Språket och människan, Stockholm, 1964, lk.65.

² 00 и МП , lk.161.

³ On Translation, lk. 282, Tsiteeritud teosest

00 и МП, lk.161.

iga tõlk tundis suurepäraselt oma keelepaari (s.t. millest tõlkis ja millesse tõlkis), läks osaliselt kaduma ka jutukese mõte, rääkimata stiilist. Nõukogude Liidus ollakse üldiselt seisukohal, et adekvaatne tõlge on võimalik, tõlkes tekkinud puudujäägid võib korvata kompensatsioonimeetodi¹ abil, s.t. mõnede sõnade (või väljendite) tõlkimatuse tõttu tekkinud lünga täitmiseks võib kasutada teises kohas, kus see kontekstiga sobib, mõne neutraalse sõna vastena originaalsemat sõna (või ühendit); sellega korvatakse puudujääk ja tõlge muutub taas originaaliga samaväärseks. See hõlmab peale sõnavara ka kõiki teisi kunstipärase tõlkimise aspekte nagu lauseehitus, stiilivõtted jne. Kui arvestada ka seda, et tegelikult on tõlkimatud vaid need üksikud originaali keele elemendid, mis on kõrvalekaldumisteks juba originaali keele enda seisukohalt (dialektismid, fra-seologismid, žargon jne.)², siis võib tõdeda, et: "Das Epos, das Drama, die Erzählung vermögen die Sprachisolation zu durchbrechen, nur die Lyrik ist unübersetzbar, vielmehr höchstens nachdichtbar..."³

¹ vt. ЛЭ, т.8, Москва, 1935, статья "Перевод", lk.528 ja H.Sepamaa, Pilk ilukirjanduse tõlkimise küsimustesse - Keel ja Kirjandus nr.2, 1967, lk.70.

² A.B. Федоров, ВСТП, lk.106.

³ S.von Radecki, Vom Übersetzen - Die Kunst der Übersetzung, Vorträge - Aufsätze, München, 1962, lk.41.

Kas tervikuna originaaliga samaväärset tõlget on võimalik luua, see oleneb juba originaalist ja tõlkija vilumusest. Üldreeglina jääb siiski tõlge originaalist kahvatumaks, iga tõlgi eesmärgiks peab aga muidugi olema originaalile võimalikult lähedane tõlge, originaali ideelis-kunstilise sisu ja omapära edasiandmine. Theodore H.Savory järgi peab iga tõlkija oma tööd alustades vastama mõttes kolmele küsimusele:¹

1. Mida autor ütleb?
2. Mida autor tahab öelda?
3. Kuidas ta seda ütleb?

Nendelt üldistelt küsimustelt jõuab tõlkija üksiküsimuste juurde: kuidas loob autor kuju, milliseid kujundeid ta kasutab, milline osa on autori stiilis metafoonil ja tegelaste kõnel? Loomulikult on hea tõlke üheks olulisemaks eelduseks see, et ta oleks peale originaaliläheduse ka tõlkekeele seisukohalt laitmatult kirjutatud.²

1.2. Rootsi kirjanduse eesti keelde tõlkimisega tegeldi meil juba käesoleva sajandi algul, üks esimesi tõlkeid oli Selma Lagerlöfi "Legendad Kristusest" (G.Paju "ümberpanekus") 1905-ndal aastal. Selma Lager-

¹ T.H.Savory, The Art of Translation, London, 1957, lk.25.

² vt. M.Лорие, Об одном хорошем переводе. / " Тяжелые времена "Диккенса в переводе В.М.Топер/ - Мастерство перевода 1964, Москва, 1965, lk. 100.

löfi ongi rootsi kirjanikest meil kõige enam tõlgitud, tema populaarsemad tööd "Nils Holgerssoni ime-lik reis läbi Rootsi" on ilmunud kolmes (1911, 1932 ja 1958) ning "Gösta Berlingi saaga" kahes (1939 ja 1958) trükis. Kodanlikul perioodil olid tõlgituimateks autoriteks veel August Strindberg, Werner v. Heidenstam ja Gustaf af Geijerstam, Nõukogude Eestis on kõige rohkem tõlgitud lastekirjaniku Astrid Lindgreni teoseid ja Artur Lundkvisti (üks jutustustekogu, reisikiri ja luuleraamat). Kodanlikul perioodil olid viljakaimateks rootsi kirjanduse tõlkijateks Adele Lemberg, Mall Pedajas, Ernst Raudsepp ja Aino Ränk, nõukogude ajal on lasunud rootsi kirjanduse tõlkimine põhiliselt kahe tõlgi A. Raveli ja V. Beekmani - õlgadel; igauks ühe raamatu on tõlkinud J. Kross, J. Kurfeldt, H. Laane ja H. Sepamaa. Olukord rootsi kirjanduse tõlkimise osas ei ole meil praegu kaugeltki rahuldav. Tõlgitud teoste valiku suhtes ei saa pretensioone olla, tõlkeid aga peaks olema märksa rohkem. Ei saa arvestamata jätta fakti, et perioodil 1942-1957, s.o. enam kui 15 aasta jooksul ei ilmunud ühtegi rootsi kirjanduse teost. Praegune olukord on siiski talutav: seda põhiliselt tänu "'Loomingu" raamatukogule", mis alates 1958-ndast aastast avaldab pea iga aasta 1-2 teost rootsi tänapäeva kirjandusest. 1966-ndal aastal ilmus asjalikult koostatud (A. Ravel) ja küllaltki põhjalik valimik rootsi XX sa-

jandi lühiproosat - "Rootsi novell", mis sisaldas 44 pala 34 eri autorilt. Põhjust lootuseks, et edaspidi olukord rootsi kirjanduse tõlkimise osas veelgi paraneb, annab ka see asjaolu, et nimetatud antoloogia tõlkimisele oli kaasa tõmmatud juba kaheksa tõlkijat. Bibliograafia eesti keelde tõlgitud rootsi ilukirjandusest on antud käesoleva töö lõpul.

1.3. Autori stiili edasiandmine

Üheks olulisemaks probleemiks tõlkija töös on autori stiili edasiandmine. Kornei Tšukovski on öelnud, et sel, kes pole stiili suhtes tundlik, pole õigust tegelda tõlkimisega.¹ Stiilis ei ole autori jaoks kitsendusi, mis on aga kohustuslikud tõlkijale. Originaalloomingus peitub vormimeisterlikkus autori ilmekas ja kordumatus stiilis, tõlkija vormimeisterlikkus seisneb stiili edasiandmises.² Stiili all tuleb vaadelda nii autori stiili ühelaadsust või mitmekülgsust, sünonüümide rohkust või vähesust, pikkade ja keeruliste lausete vaheldumist või põimumist lühikestega kui ka keeleliste kontrastide rohkust või puudumist. Et määrata autori stiili omapära, tuleb selgitada nende omavahelist seost teose kui terviku seisukohalt, tuleb arvestada teose ideelise kontseptsiooniga. Th.Savory kirjutab: "Style is the essential characteristic of every piece of writing, the outcome of the writer's personality and his emotions at the moment, and no single paragraph can be put together without revealing in some degree the nature of his author. But what is true of the author is true also

¹ К.ЧУКОВСКИЙ, Высокое искусство, Москва, 1964, lk.102

² A.Kurtna, A.H.Tammsaare "Tõde ja õigus" I vene keeles - Keel ja Kirjandus nr.10, 1963, lk.634.

of the translator. The authors style, natural or adopted, determines his choice of a word, and, as has been seen, the translator is often compelled to make a choice between alternatives."¹

Oma töös vaatlen ma autori stiili edasiandmist kahes osas: a) intonatsioon ja rütmi edasiandmine, b) sõnavara ja fraseoloogia edasiandmine. Enne aga, kui minna konkreetsete tõlgete juurde, veidi vaadeldud teoste autoritest, nende stiilist ja eripärast.

1.3.1. K a r i n B o y e (1900-1940) on oma kodumaal tuntud eelkõige luuletajana, kelle loomingust on kõige kaalukam vormipuhast mõtteluule. Proosast, milles domineerib üksikisiku ja ühiskonna vahekorra teema, väärivad esiletõstmist fantastiline romaan "Kallocain" (1940) ja novellikogud "Lõpparved" ("Uppgörelser" → 1934) ning "Rivist väljas" ("Ur funktion"-1940).² Viimati nimetatust on pärit ka eesti keeles ilmunud novell (V. Beekmani tõlkes) "Ema tubli tüdruk". Ühe novelli põhjal on muidugi raske autori stiili suhtes selgusele jõuda. See tundub olevat võrdlemisi mitmeplaaniline. Lühikesed kommenteerivad laused vahelduvad ja põimuvad pikkade kirjeldavate lausetega. Boye

¹ Th. Savory, A of T, lk. 54.

² A. Ravel, Karin Boye - "Rootsi novell". Tallinn, 1966, lk. 133.

sõnavara on rikas, ta armastab võrdlusi ja metafoore. Boye sõnadevalikust ja keele musikaalsusest on tunda luuletajat ja see teeb tema tööde tõlkimise küllaltki keeruliseks. See eeldab tõlkijalt põhjalikku süvenemist iga väiksemagi detaili mõttelisse funktsiooni ja suurt täpsust tõlkimisel.

1.3.2. A s t r i d L i n d g r e n (sünd.1907.a.) on tänapäeva silmapaistvamaid lastekirjanikke nii Rootsis kui ka kogu maailmas. 1958.aastal määras Rahvusvaheline Lastekirjanduse Nõukogu Firenzes talle raamatu "Hulkur Rasmus" eest Hans Cristian Anderseni medali. Talt on ilmunud ligi kolmkümmend raamatut, neid on tõlgitud enam kui kahekümnesse keelde. Ka eesti keeles pole ühtki teist rootsi tänapäeva kirjanikku nii palju välja antud kui Astrid Lindgreni: "Meisterdetektiiv Kalle Blomkvist" (Tallinn,1958), "Väikevend ja Karlsson katuselt" (Tallinn,1964) ning "Hulkur Rasmus" (Tallinn,1965). Perioodika vahendusel jõudis eesti lugejani ka teine raamat Karlssonist: "Karlsson lendab jälle". Kõikide nende teoste tõlkijaks on olnud Vladimir Beekman. Lasteraamatu tõlke valimine tõlkeanalüüsiks polnud juhuslik. Kui kõik teised Beekmani tõlked on toimetanud A.Ravel, siis selle raamatu ("Väikevend ja Karlsson katuselt") puhul oli toimetajaks H.Jürgenson, kes rootsi keelt ei valda. Astrid Lindgreni raamatute tõlkimisel tuleb pearõhk asetada tema ütlemisviisi liht-

suse ja muheduse edasiandmisele. Astrid Lindgreni lause on lühike ja hästi mõistetav, lastepärane. Nende omaduste säilitamine tõlkes eeldab tõlkijalt aga suurt täpsust ja vilumust. "Lapsed ei tee tõlgetele hinnaalandusi, nad ei tee üldse vahet originaalse ja tõlkekirjanduse vahel. Lapsed - need on kõige nõudlikumad ja kõige tänulikumad lugejad."¹

1.3.3. P e r O l o f S u n d m a n

on kirjanik, kelle stiili ja eripära vaatlemisel on põhjust pikemalt peatuda. Esiteks sellepärast, et ta on vaadeldud autoreist kõige omapärasem, tema töid on kõige raskem tõlkida, ja teiseks seetõttu, et kui Karin Boyest oli eesti keeles kättesaadav vaid üks novell, siis Per Olof Sundmanilt on eesti keeles ilmunud Arnold Raveli tõlkes terve novellikogu: 1957-ndal aastal ilmunud kogust "Jägarna" ("Kütid"), mis koosneb neljateistkümnest novellist või jutustusest, on Ravel eestikeelse väljaande - "Trummilööja" - jaoks tõlkinud kolm novelli ja ühe pikema jutustuse. Ja kolmandaks: ilmselt pole nimetatud Sundmani kogu viimane, milles eesti lugeja Per Olof Sundmaniga kokku puutub.

Per Olof Sundman kuulub tänapäeva rootsi kirjaniike keskmisse põlvkonda. Ta on sündinud 1922.aastal,

¹ Е. Эткинд, Поэзия и перевод, Москва-Ленинград, 1963, lk. 345.

debüteeris 1957.aastal novellikoguga "Kütid", millele järgnesid romaanid "Uurimine" (Undersökningen - 1958), "Kütt" (Skytten - 1960), "Ekspeditsioon" (Expeditionen - 1962), novellikogu "Otsijad" (Sökarna - 1963) ja romaan "Kaks päeva, kaks ööd" (Tva dagar, tva nätter - 1965). Sundmani viimase romaani "Insener Andree õhureis" (Ingenjör Andréés luftfärd - 1967) kohta kirjutab norra kriitik Tor Obrestad:

"Per Olof Sundman har arbeidd vidare med Sandemoses store spørsmål: kvifor handlar menneska irrasjonelt. Han har gjort det med ein kraft og ein psykologisk innsikt som saknar sidestykke mellom dei bøkene eg har lese i år."¹

Üksikisiku asend kollektiivis oli Sundmanit huvitavaks probleemiks üuba tema esikraamatus "Kütid". Mõned kriitikud on Sundmani ainekäsitluses näinud behaviorismi mõjutusi, teised püüdu avada vormi kaudu miljööd ja tegelaste elukäsitlust.² P.O.Sundman ise kinnitab: "Grunden i min teknik är blott detta: jag låter berättandet stanna vid yttre händelseförlopp, jag ägnar mig inte åt psykologiserande konstruktioner av "inre förlopp" hos mina diktade människor... Rent tekniskt har denna metod medfört att jag nästan alltid knyter berättelsen till en person och låter

¹ T.Obrestad, Tre svenske prosaister - Vinduet nr.4, Oslo, 1967, lk.318.

² A.Ravel, P.O.Sundman, Trummilööja - "'Loomingu" raamatukogu", Tallinn, 1964, lk. 3.

honom förmedla händelseförloppet till läsaren. Jag själv som författare träder skenbart helt åt sidan."¹

Sundmani üheks omapäraseks jooneks on asjalikus: ta jutustab sellest, mida inimesed räägivad või teevad, sellest, mida võib näha või kuulda, aga mitte kunagi sellest, mida tema kangelased mõtlevad. Ise hoidub ta andmast mingeid hinnanguid või tegemast otsustusi. Ta piirdub faktide konstateerimisega. Selleks annab talle suurepäraseid võimalusi jutustaja sissetoomine (vt.lk.18). Üks põhilisemaid Sundmaniuurijaid Rootsisis - Bå Widerberg - kirjutab: "De historier de berättar är ofta drastiska, någon gång tve-tydiga, alltid mångtydiga och kan i förstone verka fullständigt irreleranta. Men bara i förstone: ljuset de kastar kommer ofta från en oväntad vinkel, men de belyser alltid temat."² Mis puutub suulise jutustuse kasutamisse, siis siin on juurde lisada veel C.G. Bjurströmil: "Men den muntliga berättelsen har också andra traditioner, grundade på medvetandet om en lyssnarskara: dragningen åt det drastiska, frestelsen att överdriva, behovet av att låta berättelsen utmynna i en poäng. Det är vad man kan kalla berättelsens dramatiska aspekt och den har ibland dröjt sig kvar t. ex.

¹ P.O.Sundman, Kommentarer kring en teknik - BLM nr.3, 1963. Stockholm, lk.231.

² B.Widerberg, På väg mot en slutsats. Per Olof Sundmans undersökningar - BLM nr.2, 1961, Stockholm, lk.118.

i den utmärkta novellen "Trumslagaren", som ännu är på något sätt för anekdotisk för att vara en riktig genuin Sundmanhistoria. Sundman tycks nämligen de fullkomligt odramatiska och poänglösa historier som enbart förtäljer att "det har hänt någon ting."¹

Kõigest eeltoodust võib juba ette kujutada Sundmani stiili: metafoomid peaaegu puuduvad, äärmine lihtsus, isegi karmus, ei mingit ilutsemist. Sundmani lauset ja jutustamisrütmi kannab suulise jutustuse intonatsioon. Analüüsides Sundmani dialoogi, kirjutab Bå Widerberg: "Han har utarbetat en dialog som verkar fullständigt autentisk fastän den inte alls är det. Den är tvärtom ganska hårt stiliserad, på ett finurligt sätt - så att han undgår den bandinspelande dialogens löshet, men vinner dess äkthet. Med sina ständiga omtagningar och varandra förbiglidande repliker är den irrationell på ett rationellt vis. På den plattform som han på detta sätt konstruerat åt sig kan han göra djärva förkortningar, låta verbalt enkelt funtat folk säga rätt vådliga saker."²

Kõiki nimetatud jooni tuleb tõlkijail arvesse võtta. Kuidas on see õnnestunud A.Ravelil ja V.Beekmanil, püüan analüüsida järgnevais peatükkides.

¹ C.G.Bjurström, En fascinerande upptäcktsresa - BLM nr.10, 1962. Stockholm, lk.825.

² B.Widerberg, På väg ... , lk.117.

2.0. AUTORI INTONATSIOONI JA RÜTMI
EDASIANDMINE TÕLKIJA POOLT

2.1. Intonatsioon

Intonatsiooni definitsiooni on andnud В.Томашевски:

"Под словом интонация я подразумеваю систему, в которую входят различные средства членения речи и соединения расчлененных частей, это и повышение и понижение основного тона (мелодия), и расстановка более или менее сильных ударений, так называемых фразовых и логических ударений (динамика), и относительное ускорение и замедление речи внутри произношений (паузы)..."^I

^I Б.В.Томашевский, Стих и язык, Москва - Ленинград, 1959, к.16.

Järelikult intonatsiooni määrab täielikult lause mõte ja ülesehitus. Tõlkija peab seda analüüsima. Kui fraas on pikk, siis milleks peab see nii olema? Kas on see pikkus vastavuses teatud kindla intonatsiooniga (s.t. tooni tõstmise ja madaldamisega vastavalt autori poolt taotletavale mõttele) või on hoopis tegemist juhuslikult kokku liidetud lausetega. Viimati nimetatud juhul võib neid lauseid intonatsiooni kahjustamata eraldada punktiga või koguni eri absatsidega:

Till slut tycktes hon ha blivit säkrare och upphörde att fråga. (Boye, lk.8).

Lõpuks näis, et ta on pisut kindlamaks muutunud. Ta lakkas küsimast. (Boye, lk.138).

Det stack ut en udde i sjön och vi trodde att vi skulle kunna fånga honom där. (J. I, lk.13).

Järve lõikus kitsas neem. Uskusime, et saame ta seal kätte. (K I, lk.9).

En spänd sträng var vad hon liknade mest av allt, den arma ungen. Spänd så den kunde brista när som helst. (Boye, lk.2).

Vaene väike sarnanes pillikeelega, mis on niivõrd pingul, et võib iga hetk katkeda. (Boye, lk.134).

Nagu näeme, on viimati toodud näites peale lause tükeldamise tegemist ka lausestruktuuri muutmisega. Võrreldes sõnasõnalise tõlkega, näeme, et antud lõik on vaatamata sellele originaaliga adekvaatne:

"Pingul pillikeel oli see, millega ta kõige rohkem sarnanes, vaene väike. Nii pingul, et võis iga hetk katkeda."

Ja veel üks näide õnnestunud lausestruktuuri muutmise kohta, nii et ei kannata ka lause intonatsioon:

"När jag öppnade dörren hade en fotshög driva snö samlats mot den och jag fick använda all min kraft." (J.II, lk.34).

"Läve ette oli kogunenud jalakörgune lumehang ja ma pidin jõudu pingutama, et ust lahti lükata." (K.II, lk.24).

Rääkides autori intonatsiooni tõlkimisest, kirjutab V.Rossels, et seda on võimalik tõlkes täielikult edasi anda. Tähtis on ainult, et tõlkija lähtuks teose kunstilistest iseärasustest, mitte aga originaali keele grammatilistest seaduspärasustest.¹

Autori intonatsiooni tabamine nõuab tõlkijalt suurt meisterlikkust: "Att träffa den rätta tonen torde höra till det svåraste vid en översättning. Olikheten mellan två språk och mellan två temperament, författarens och översättarens, liksom olikheter mellan två tidsåldrar, en längesedan. förflyten och över-

¹

В. Россельс , Перевод и национальное своеобразие подлинника – Вопросы художественного перевода . Москва, 1955 , lk. 200 .

sättarens egen, skapar svårigheter."¹ Mõlemad tõlki-
jad, nii V.Beekman kui ka A.Ravel, on nii autori kui
ka rootsi keele intonatsioonide edasiandmisega väga
hästi toime tulnud. See kehtib üldjoontes kõikide
vaadeldud tõlgete kohta. Mõningaid näiteid:

"Modern hade varit med och hela tiden uppmunt-
rat henne: "Nu ska Monica visa, att hon är mammas
duktiga flicka... Nu ska Monica visa, att inte bru-
kar hon gråta inte... Nu ska Monica visa, att hon kan
vara lika duktig som lille Åke, när han hade slagit
sig i huvudet den där gången Monica minns... Å, det
går så bra så... Å, inte är det så farligt inte... Så
där ja, det var mammas duktiga flicka som inte skrek."
(Boye, lk.1).

"Ema oli kaasas ja lohutas kogu aeg: "Monica
näitab nüüd, et ta on ema tubli tüdruk... Monica näi-
tab, et ta üldsegi ei nuta... Monica näitab, et ta os-
kab olla niisama tubli nagu väike Åke tookord, tead ju
küll, kui ta pea ära lõi... Oo, kõik läheb hästi...
Oo, see pole sugugi nii kole... Näed sa, ja ema tubli
tüdruk ei karjunudki!" (Boye, lk.133).

¹ A.Forsström, Om översättningen - Göteborgstudier
i litteraturhistoria, Göteborg, 1954, lk.6.

"De två brottarna hade fått sina grepp och höll dem. Haka mot axel, öra mot öra, armarna runt varandras bröstkorvar. De vräkte sig mot varandra, bökade i marken som tjurar på språng, flåsade, stönade och hade ömse ljud för sig. Ibland var det så långt avstånd mellan deras fötter, att en liggande man hade kunnat få plats i hela sin längd. Svetten rann i strömmar." (TS, lk.281).

"Kaks maadlejat olid vötte sisse saanud ja hoidsid seda. Lõug vastu õlga, kõrv vastu kõrva, käed vastase rinnakorvi ümber. Nad püüdsid teineteist välkkiire heitega jalust rabada, kaevasid maad nagu tiirased sõnnid, lõõtsutasid, ägasid ja tegid kumbki isehäält. Mõnikord olid nende jalad nii laiali, et lamav mees oleks terves pikkuses sinna vahele ära mahtunud. Higi voolas ojadena." (TL, lk.69).

Nagu toodud tõlkekatketest nähtub, on tõlkijatel autori intonatsioon täielikult tabatud: esimesel juhul on igas lauses tunda ema püüdu lohutada valu käes piinlevat tüdrukukest, teises näites on suudetud edasi anda nii võistluse pingelisust ja ägedust kui ka meeste hiiglaslikkusest tingitud staatilisust. Sundmani kangelaste napolisõnalise dialoogi intonatsiooni on A.Ravelil õnnestunud enamasti originaaliga adekvaatselt tõlkida.

Näit.: "Säg du honom," frågade vi.

"Hela tiden."

"Ropade du åt honom?"

"Jag ropade och sa att vi borde gå. Man svarade inte."

"Svarade han icke?"

"Nej, och jag ropade en gång till och en gång till och då reste han sig och gick bakåt, in i björkskogen."

"Försvann han bara bortöver?" (J.I, lk.11).

"Nägid sa teda?" küsisime meie.

"Kogu aeg."

"Hõikasid sa teda?"

"Hõikasin ja ütlesin, et peame minema hakkama. Ta ei vastanud."

"Ei vastanud?"

"Ei. Hõikasin veel kord ja veel kord, ja siis ta tõusis ja läks tahapoole, kasemetsa."

"Kadus lihtsalt kasemetsa?" (K I, lk.7).

Või siis järgnev dialoog jutustusest "Trummilööja":

"Det här skärpet," sade han, "varifrån har du fått det?"

"Min far har köpt det av en lapp," svarade Kåre. Jerker släppte skärpet.

"Skobanden då? De svarta och röda?" frågade han.

"Min mor har smöjt dem."

"Man använder inte sådana band nuförtiden," sade Jerker. "Nåja och ^{för}(all del - skärp och skoband det kan gå för sig. Men," fortsatte han och skakade sitt huvud, "Kåre, Kåre! Mössan!" (TS, lk.249).

"See vöö," ütles ta, "kust sa selle oled saanud?"

"Isa ostis ühe laplase käest," vastas Kåre.

Jerker laskis vööst lahti.

"Aga kingapaelad? Punase- ja mustakirjud?" küsis ta.

"Ema palmis need."

"Nüüdsel ajal niisuguseid paelu ei kanta," ütles Jerker. "Nojah, vöö ja kingapaelad - olgu pealegi, nendega võib leppida. Aga, Kåre, Kåre," jätkas ta ja raputas pead, "müts!" (TL, lk.44).

Toodud näidetes oli autori intonatsioon saavutatud äärmiselt täpse, peaaegu et sõnasõnalise tõlkega. Ka lausestruktuur oli jäänud muutumatuks. Ent ka osalised väljajätted, kui need on põhjendatud, ei muuda autori intonatsiooni:

"Hans näsa var stor och hög och djärvt knäckt ock hängde något ner mot underläppen - han hade till vana att kika på folk under lugg och med framåtlutat ansikte och därför liksom delade näsan munnen i två

hälfter"(J. II, lk.20).

"Tema nina oli suur ja pikk ning uljalt kongus ja alahuule suunas pisut rippu - tal oli harjumus inimestele altkulmu otsa vaadata , ja siis jagas nina suu otsekui kaheks pooleks." (K II, lk.14).

Toodud näitelause on tunda suulist jutustamist (vt. lk. 19), tõlkes on antud tekst nii nagu jutustajal oleks lause viimane osa tõesti alles lõpuks meelde tulnud.

Üksikuid eksimusi autori intonatsiooni edasiandmisel esineb Vladimir Beekmanil:

"Älskade Lillebror, du har ju oss allihop," sa mamma.

"Det har jag väl inte visst det," sa Lillebror ännu bittrare, för det kändes plötsligt som om han inte hade någon i hela världen." (L, lk.9).

"Kallis väikevend, sinul oleme ju meie kõik!" ütles ema.

"Midagi ei ole te mul," lausus Väikevend veelgi kibedamalt, sest korraga tundus talle, nagu poleks tal olemas kedagi terves ilmas." (L, lk.9).

Toodud eestikeelne vastus on Väikevenna kohta liiga järsult öeldud. L.Lungina on venekeelses tõlkes kasutanud tähendusvarjundilt õigemat varianti:

" Не знаю... " с еще большей горечью произнес Малыш, потому что ему вдруг показалось, что у него действительно никого и ничего нет на свете". (L, lk. 9).

Ent see on taas liiga lihtsustatud variant. Kas ei oleks siin õigem kasutada: "Ega ei tea ikka küll..."

"Jag har en födelsedagspresent med mig åt dig, jag är den snällaste som finns." (L, lk.154).

"Mul on sünnipäevakink ka kaasas, ma olen ju nii lahke." (L., lk.128).

Ka siin on eksitud intonatsiooni suhtes tähendusvarjundiga "nii lahke" pro "kõige lahkem". Antud kontekstis see muidugi asja ei muuda, tuleb aga ju arvestada kogu raamatuga. Karlsson on alati "maailma kõige parem aurumasinist, kukemaalija jne."

"Då blev till och med Kirre blek av häpnad." (L, lk.135).

tõlgib V.Beekman: "Jahmunud Kirre koguni kahvatas (L, lk.111) pro "Koguni Kirre kahvatas jahmatusest".

Nagu näeme, on ka siin tähendus muutunud. Need olid vaid üksikud eksimused intonatsiooni vastu, tervikuna tuleb öelda, et autori intonatsiooni on mõlemad tõlkijad suutnud hästi edasi anda. Osaliselt puutume intonatsiooniga kokku ka järgnevate osade juures, sest nii rütmi vaatlemisel kui ka sõnaliste vastete leidmisel ei saa tonaalsust arvestamata jätta.

2.2. Rütm

Eri pikkusega ja erineva ehitusega lausete vaheldumine või siis enam-vähem ühtlane lühikeste lausete järgnemine teineteisele moodustab kirjaniku-prosaisti stiili väga olulise joone - tema kõne rütmi.¹ Professor L. Timofejevi järgi on rütmi kõige olulisemaks tunnuseks eelkõige ühetaoliste nähtuste seaduspärane kordumine.² Seega tuleb proosa rütmi all vaadelda parallelisme, kontraste, sõnakordusi ja lause süntaktilisi elemente. Samuti ka "... количество и величина периодов, число и об"ем более дробных отрезков, на которые распадается период, степень равномерности в чередовании словесных групп, характер концовки каждой фразы..."³

Tõlkija ülesandeks on "... to capture the inner meaning of rhythm, and reproduce the message it carries using the author's method of rhythmical arrangement - thought both syntactical and lexical diversions from the original may be not only inevitable, but

¹ A. Федоров, Язык и стиль художественного произведения, Москва-Ленинград, 1963, lk. 36.

² Л. Тимофеев, Теория стиха, Москва, 1939, lk. 40.

³ A. Федоров, ВЭП, lk. 283.

essential."¹

On selge, et tõlkija ei saa ignoreerida lähte-keele rütmilisi iseärasusi. Rootsi keeles sõnad on keskmiselt märksa lühemad kui eesti keeles ja see lühidus annab rootsikeelsele kõnele (lausele) erilise jõu ja kokkusurutuse, eestikeelne tõlge kipub tavaliselt tulema märksa pikem. Selles osas peaks lähendus peituma selles, et kus võimalik (eriti kõnekeeles), jätta välja liigsed sõnad (vt.lk. 27):

Näiteks: för att få till en bädd" (J. II, lk.23)
- küljealuseks (K II, lk.16).

"Den som bodde högst upp och längst bort hette Kåre. Hans far ägde utgården vid en sjö som hette Jaurjaure." (TS, lk.241).

"Selle nimi, kes elas kõige kõrgemal ja kõige kaugemal, oli Kåre. Tema isal oli Jaurjaure järve ääres tagamaatalu." (TL, lk.37).

"Men han skulle kunna hinna med både det ena och det andra innan han hade ansiktet i golvet och händerna i kors över skulderbladen" (J II, lk.33).

"Aga ta jõuaks nii üht kui teist teha, enne kui tal on nägu vastu põrandat ja käed seljal." (K II, lk. 24).

¹ T. Zālīte, Some Problems of Literary Translations from Latvian into English - Dissertation, Riga, 1967, lk.132.

Sellised väljajätted kompenseerivad eesti sõnade pikkust ja päästavad tõlke suhtelisest venitatuses. Ent väljajätete puhul peab olema alati ettevaatlik, et ei rikutaks rütmi:

"Ni gjorde det," sade han. "Det hjälper inte vad du säger - ni gjorde det ändå." (J I. lk.16).

"Te tegite seda. See ei aita, mis sa ütled, - te tegite seda siiski." (J.I, lk.11).

Siin on lause rütm rikutud, väljajäte ei ole põhjendatud. Paremini oleks võinud originaali rütmi edasi anda ka järgnevatel lausetes:

"Det finns bara en i hela huset som är ovanlig, och det är Karlsson på Taket. Han bor uppe på taket, Karlsson, och sedan det är ju ganska ovanligt." (L, lk.5).

"Üksainus olend terves selles majas tundub ebatavaline, ning selleks on Karlsson Katuselt. See Karlsson elab üleval katusel, ja juba see üksi on üsna ebatavaline." (L, lk.5).

Õigem oleks olnud: "Ta elab üleval katusel, see Karlsson, ja juba see üksi on üsna ebatavaline.

"Han är en mycket liten och mycket trind och säker herre, och han kan flyga." (L, lk.6).

"Ta on väga väike ja üsna pruntis enesekindel isand, kes suudab lennata." Peaksin õigemaks varianti:

"Ta on väga väike ja väga ümmargune enesekindel isand,

ja ta võib lennata."

Vale rõhuasetus võib muuta autori rütmi ja mõtet:

"Det var som om skammen föll lite över henne också." (Boye, lk.2).

"Just nagu oleks temalegi sellest veidi häbi lan-genud." (Boye, lk.134) pro "Just nagu oleks temalegi veidi sellest häbist osaks saanud."

Järgnevas näites oleks sõnasõnaline tõlge lause meloodiat paremini edasi andnud:

"... och snön föll fortfarande i stora flingor." (J II, lk.22). "... sadas endiselt suurte räitsakatena lund." (K II, lk.16) pro "... lumi langes endiselt suurte räitsakatena."

Need siin olid mõned eksimused rütmi vastu üksikutes lausetes. Teoste sisemist rütmi üldiselt on mõlemal tõlkijal õnnestunud hästi edasi anda. Ja seda põhiliselt tänu sellele, et mõlemad tõlgid on püüdnud võimalikult täpse tõlke poole ja enamikul juhtudel säilitanud ka autori lause struktuuri:

Näit.: "Det var vid den tiden på dagen då folk äter kvällsmål. Hundarna skällde som hundar alltid gör; i övrigt var det lugnt, rökarna steg sakta uppåt, ingen var ute på lägdorna, ingen syntes utanför stugbroarna, ingen kom farande efter häst, ingen gick på vägen utom skaran norrifrån." (TS, lk.258).

"Oli see päevaaeg, kus inimesed õhtust söövad.

Koerad haukusid nagu koerad ikka teevad; muidu oli kõik vaikne, suitsud tõusid aeglaselt taeva poole, kedagi ei olnud väljas põlmastel, kedagi ei paistnud tareesistelt, kedagi ei tulnud hobuse ja vankriga, kedagi ei liikunud teel peale põhja poolt tulijate salga." (TL, lk.51).

"Vill du vara sjuk," sa Lillebror häpen.

"Det vill väl alla människor," sa Karlsson. "Jag vill ligga i min säng och ha mycke' mycke' feber, och du ska fråga, hur jag mår, och jag ska säga, att jag är världens sjukaste, och du ska fråga, om det är nånting jag vill ha, och jag skall säga, att jag är så sjuk så sjuk, så jag vill absolut ingenting ha... mer än bara en massa tårta och rätt många kakor och fullt med choklad och en hel hoper karameller."(L, lk.55-56).

"Tahad sa siis haige olla?" küsis Väikevend hämmeldunult.

"Iga inimene tahab seda," vastas Karlsson. "Ma tahan lamada oma voodis ja tahan, et mul oleks palju-palju palavikku, ja sina pead küsima, kuidas ma ennast tunnen, ja mina ütlen, et ma olen maailma kõige haigem inimene, ja siis küsid sina, kas ma midagi tahan, ja siis ma vastan, et ma olen nii haige, nii haige, nii haige, et ei taha üldse mitte midagi... muud, kui ai-

nult hulga torti ja palju kooke ja kõvasti šokolaadi ja kuhja karamellkompvekke." (L, lk.46-47).

Tervele L.Lungina tõlkele saab ette heita liigset vabadust. Autori rütmi edasiandmisel jääb palju puudu. Võrreldagu kasvõi eeltoodud näite rütmi Lungina tõlke omaga:

"Ты хочешь заболеть?!" изумился Малыш.

"Конечно. Все люди этого хотят! Я хочу лежать в постели с высокой-превысокой температурой. Ты придешь узнать, как я себя чувствую, и я тебе скажу, что я самый больной в мире. И ты меня спросишь, не хочу ли я чего-нибудь, и я тебе отвечу, что мне ничего не нужно. Ничего, кроме огромного торта, нескольких коробок печенья, горы шоколада и большого-пребольшого куля конфет".
(L, lk. 46).

Selles, et autori rütm Lungina tõlkes kaduma läheb, pole süüdi mitte niivõrd ühe pika lause tükeldamine viieks lühemaks lauseks, vaid korduste ebatäpne edasiandmine (nii haige, nii haige, nii haige pro nii haige, nii haige V.Beekmani tõlkes on muidugi lubamatu, ent tundub, et siin on tegemist rohkem hoole tuse või trükiveaga kui tõlkija kavatsusega). Õigus on Kornei Tšukovskil, kes kirjutab: " Точные копии иноязычной фразеологии немислимы, так как у каждого

языка есть свой собственный синтаксис. Но в тех случаях, когда синтаксис переводимого текста культивирует всякого рода повторы, параллелизмы, единоначатия, симметрические словесные ходы,¹ при помощи которых организуется определенная ритмика поэтической и прозаической речи и которые легко передать средствами русского синтаксиса, - воспроизведение этих синтаксических фигур в переводах на русский язык обязательно".²

Näit.: "Han, liksom de flesta av ovanvassrarna, hade knogat ei skogen de sista vintrarna. Han, liksom de flesta av ovanvassrarna, hade fått knoget av skogvaktaren, bockat och tackat för det. Han, liksom de flesta av ovanvassrarna, hade tillika kvitterat avlöningen från samme skogvaktare och även den gången bockat och tackat." (TS, lk.254).

"Nagu enamik Ülavete mehigi oli ta viimased talved metsas rassinud. Nagu enamik Ülavete mehigi

¹ Vrdl. ka S.J.Hayakawa, Ajattelun ja toiminnan kieli, Helsinki, 1966, lk.126: "... On jo mainittu samanlaisten äänteiden toiston vaikutuskyky esimerkiksi "iskevissä" kirjannimissä ja iskulauseissa. Jonkin verran ylempänä asteikossa on paitsi äänteiden myös kieliopillisten rakenteiden toisto..."

² К. Чуковский, В.И., lk. 169.

oli ta ka metsavahile palga kättesaamise kohta allkirja andnud ja sedapuhkugi tänanud ning koogutanud."

(TL, lk.48).

Kui aga autor kordab mitu korda järjest sama sõna, siis üldjoontes ei tohiks ka tõlkija iga kord otsida eri vastet või teha kokkutõmbeid. Selle reegli järgimisel või ignoreerimisel (=kompensatsioonimeetodi kasutamisel) tuleb muidugi eelkõige lähtuda rütmist. Ei saa pidada vääraks näiteks:

"Vad heterdu," sa Karlsson.

"Lillebror", sa Lillebror...

... "Jag heter Karlsson," sa Karlsson.

... "Hejsan hopp~~sa~~n, Karlsson," sa Lillebror.

(L, lk.11).

"Kuidas su nimi on?" küsis Karlsson.

"Väikevend," kostis poiss.

"Minu nimi on Karlsson," tähendas Karlsson.

"Hei hopsti, Karlsson," kostis Väikevend. (L, lk. 11).

Siin pole rütm sugugi kannatanud. Vaielda tahaks aga A.Raveli Sundmani "Kütid" II moto tõlkimise suhtes:

"Vi ska inte jaga honom. Vi ska lata honom fånga sig, ligga på pass och vänta."

Och sedan? När han låtit sig fångas?

"Då är saken klar," sade Karl Olofsson, "då är han ju fångad."

... Mannen, som vi fångat, stod på trappsteget och såg efter oss när vi gav oss iväg. Han hade händerna i byxfickorna. Han stod kvar på trappsteget så länge vi kunde skönja stugan genom snötjockan. (TS, lk. 17).

"Me ei hakka teda taga ajama. Me laseme tal silmusesse pugeda, ootame ja varitseme."

Ja siis? Kui ta on lasknud ennast lõksu püüda?

"Siis on asi joonas," ütles Karl Olofsson, "siis on ta ju käes."

... Mees, kelle me olime kinni võtnud, seisis trepiastmel ja vaatas meile järele, kui me teele asusime. Tal olid käed püksitaskus. Ta seisis trepiastmel, nii kaua kui meie silm läbi paksu lumesaju hurtsikut seletas. (TL, lk.12).

Siin on tõlkija kasutanud verbi "fänga", mis esineb neljas eri vormis: 1) refleksiivsena - "fänga sig", 2) passiivi tähenduses - "fängas", 3) tud-kesksõnana - "fängad" ja 4) nud-kesksõnana - "mannen som vi fångat", tõlkimisel nelja eri vastet: "silmusesse pugeda", "lõksu püüda", "käes (olema)" ja "mees, kelle me olime kinni võtnud". Kas ei oleks siin olnud õigem kasutada neutraalsemaid vasteid, näiteks:

"Me ei hakka teda taga ajama. Me laseme tal lõksu joosta, ootame ja varitseme. "

Ja siis? Kui ta on lasknud ennast lõksu püüda?

"Siis on asi joones," ütles Karl Olofsson, "siis on ta ju lõksus."

... Mees, kelle me olime lõksu püüdnud, seisis trepiastmel ja vaatas meile järele, kui me teele asusime.

Autori intonatsiooni ja rütmi edasiandmisel tuleb silmas pidada ka seda, et sõnalised vasted oleksid teineteisele kõlaliliselt lähedased, alliteratsiooni ja assonantsi jm. Loomulikult on kõlalised iseärasused sageli tõlkimatud. James Holmes ütles seda silmas pidades 1961.aastal Roomas peetud tõlkijate konverentsil: "You can't translate Bach's Air on the G-string into a Scottish bagpipe, because it has no G-string."¹ Suur osa sõltub aga siiski tõlkija leidlikkusest.

Näit.: ... försvann i en snöby (J II, lk.23) -
... kadus vihiseva lumeiili taha (K II, lk.16).

Han menade "Rulle, ett spöke," men han var så rädd, så han sa "Spulle, ett röke i stället." (Lk. 116) - Muidugi tahtis ta öelda "Rulle, üks tont", kuid hirm oli nii suur, et ta selle asemel ütles "Tulle, üks ront". (L, lk.96).

Selle probleemiga puutub tõlkija kokku ka veel leksikaalsete vastete otsimisel. Üldiselt tuleb siiski nõustuda J.Etkindiga, kes väidab, et tõlketehnika on

¹ Translation and Translators. Rome, Nov.1-4, 1961. International PEN Association.

tänapäeval sedavõrd progresseerunud, et peaaegu iga-
sugune sõnademäng, kalambuur jne. on teise keele va-
henditega tõlgitavad.¹

¹ Е.Эткинд , П и П , lk. 45 .

3.0. ILUKIRJANDUSLIK TÕLGE JA LEKSI-
KAALSED VÄLJENDUSVAHENDID

3.1. Rahvuslik eripära ja reaaliat
tõlkimine

"Национальная окраска - вполне конкретная особенность литературного произведения, которая может быть выражена и более менее ярко. Выражается она чаще всего или в образах, наиболее непосредственно отражающих материальную обстановку и социальные условия жизни народа (в частности, в характере и поступках действующих лиц) или в насыщенности идиоматикой".¹

Üheks eelduseks teise rahva kirjanduse tõlkimisel on vastava maa hea tundmine, s.t. nii geograafia, tavade, rahva iseloomu jne. tundmine. Tuleb lugeda võimalikult palju antud maa kohta, aga kui seda laadi kirjandust on vähe, tuleb ise seda maad ja rahvast igakülgsest tundma õppida. Muidu võime jõuda selliste kurioosumiteni nagu S.Tarhanova Dan Anderssoni

¹ А.Федоров, ВВП, lk.294.

jutustuse "Teel metsatöölle" vene keelde tõlkimisel. Eesti keelde tõlkis selle novelli Henrik Sepamaa (kogumikus "Rootsi novell") ja temalt ongi pärit järgnev kriitiline repliik Tarhanova tõlke kohta: "Tõlkija ei ole nähtavasti vaevaks võtnud välja uurida, kus novelli tegevus toimub (arvatavasti Põhja-Värmlandis või Lõuna-Dalarnes), et siis teatmeteoste kaudu tutvuda sealse loodusega (kui ta ise ei ole seal käinud). Vastasel korral ei oleks ta metsatöölle minejate kohta kirjutanud " шагали на север к той высокой горе, где ждала нас долгая трудовая зима " pro "mägise soomlaste ala poole". Novelli tegevuspaigas nimelt ei ole kõrgeid mägesid, need algavad alles kaugemal põhjas, ja Skandinaavia kõrgetel mägedel metsa ei kasva - need on täiesti paljad kaljumäed."¹

Mõlema vaadeldud Beekmani tõlgitud töö tegevus toimub linnas (Lindgreni "Väikevend ja Karlsson katuselt" Stockholmis ja Boye "Ema tubli tüdruk" ühes linnahaiglas) ja seetõttu temal selliste probleemidega kokkupuuteid ei olnud. Sundmani tööde tegevuskohaks on kirjaniku kodupaik, Põhja-Rootsi hõredalt asustatud tundruala. Ja siinse looduse ning rahva omapära on Arnold Ravelil õnnestunud suurepäraselt edasi anda. Para-

¹ H. Sepamaa, Pilg ilukirjanduse tõlkimise küsimustesse - Keel ja Kirjandus nr.2, 1967, lk.69.

tamatult puutume tõlkes kokku eesti keeles võrdlemisi harva esinevate sõnade ja mõistetega - reaaliatega.

Nende vaatlemisel võtsin ma aluseks Tamara Zālīte dissertatsioonis tehtud reaaliatega jaotuse:¹

- 1) Realia Referring to Daily Life.
- 2) Realia Referring to National History.
- 3) Realia Referring to National Tradition.
- 4) Measures.

3.1.1. Argielu kajastavad reaaliad:

1. Loodus: "Ta oli mädasonni sulpsatanud."

(K I, lk.6). ("Han hade gått ner sig i ett blöthål - (J I, lk.9). "... raba kõige kaugemas otsas, sonni ääres..." (K I, lk.7) - (... "längst upp på myren, på myrråken..." - J I, lk.10).

2. Toit: "Läksin koos temaga toidukambrisse. Seal rippus lae all pikkadel roovikutel kuivatatud liha ja põrandal oli suuri kirste, täis norra leiba ja külmutatud võid ja külmutatud kitsejuustu ja külmutatud kitseõira ja kriitvalget külmutatud lambajuustu, ja nende kõrval paar vitsikut soolakala." (K II, lk.13).

"Jag följde honom ut i matboden. Där hängde det

¹ T. Zālīte, Some Problems..., lk.262.

torkade köttet på långa slanor under taket och nedan var det stora lårar fyllda med tunnbröd och fruset smör och fruset fläsk och frusen getost och frusen getmese och frusen, kritvit fårost och intill dem ett par kaggar saltad fisk."(J II, lk.19).

3. Lapi saan ja selle osad:

"Ta vedas lapi saani järel."(K II, lk.16)

"Han drog en pulka efter sig." (J II, lk.23).

"Ta ei vedanud seda aisaga, vaid köie otsas."
(K II, lk.17).

"Han drog den med en tøm, icke i skakel."(J II, lk.24.)

"Mees jääl laskis saani lahti ja see vajus andrule."(K II, lk.18).

"Mannen på isen släppte pulkan och lät den falla på rätt köl." (J II, lk.26).

"Saani vannas vajus kohevasse lumme..."(K II, lk.19).

"Pulkans stäv åt sig ner i lössnön..." (J II, lk.26)

4. Riietus: Jutustuses "Trummilööja" on palju tähelepanu pööratud peakangelase - Jaurjause Kåre tuttmütsile. A.Ravel on vastete otsimisel küllaltki leidlik olnud:

"Knytnävsduskad" (lk.237)-"rusikasuuruse tupsuga" (lk.35).

"lodjurstofsad" (lk.237)- "ilvesetupsulist"(lk.35),

"Den gamla luvan, dubbelstickad, tre fot lång
och med jätteduske i änden." (lk.250)-

"Vana sorumüts, topeltkoega, kolm jalga pikk ja
hiiglatutt otsas." (lk.44),

"luva" (lk.242) - "tuttmüts" (lk.38),

"långluva" (lk.243) - "pika soruga tuttmüts"
(lk.39),

"trefota luvan" (lk.284) - "kolmejalane soolikas"
(lk.72),

"Vem kan slåss i en sådan luva!" (lk.279),

"Kes siis sellise tanuga vöidelda saab!"(lk.68).

Ka muudele riietusesemetele on A.Ravel oskusli-
kult vasted leidnud: "De ursprungliga byxorna var för-
komna. Han bar i stället smala benkläder av vadmal och,
ibrist på stövlar, damasker av sämskat renskinn."
(TS, lk.286).

"Univormi juurde kuulunud püksid olid kaotsi
läinud. Nende asemel kandis ta kitsaid loodenist kaat-
su ja säärsaabaste puudumisel seemisparki põhjapödra-
nahast kedrisid." (TL, lk.74).

"vadmalsbyxor" (TS, lk.241) - "loodenpüksid"
(TL, lk.38),

"lädergula näbbskor" (TS, lk.241) - "parknahkkol-
lased lapi kingad" (TL, lk.38).

Kas poleks aga õigem olnud sõna "anorak"(J II, lk.27) tõlkimata jätta (A.Raveli "tuulepluus" (K II, lk.19)ja sellisel kujul tõlkesse üle kanda. Seda enam, et sõna "anorak" on eesti keeles juba varemgi kasutatud.

Nagu näeme, on A.Raveli kõigil juhtudel leidnud neile puht rahvuslikelegi sõnadele vasted ja sellega tuleb igati nõustuda. V.Rossels kirjutab, et tõlkesse võib üle kanda vaid neid võõrsõnu, mis tähendavad mõisteid, esemeid ja nähtusi, mida ei esine selle rahva juures, kelle keelde teos tõlgitakse: " Вeдь слово, взятое само по себе, есть элемент языка , а не литературной формы, и именно поэтому не может служить изобразительным средством на другом языке".¹ Sama seisukohta jagab ka Sobolev: " Перевод реалий при- близительными эквивалентами оправдывает себя в целом ряде случаев. Без него нельзя обойтись в художественном переводе ,так как иначе под слоем варваризмов потускнеет образ оригинала".²

Tõlke loetavusele tuleb kahtlemata kasuks ka see, et A.Ravel on eestindanud ka enamiku Sundmani kasutatud kohanimesid. Nende liigitamiseks lisaksin T.Zälite

¹ В. Россельс , П и НСП , lk. 169.

² Соболев ,ОПОО , lk. 290.

reaaliate klassifikatsioonile veel ühe jaotuse:

3.1.2. Onomastics - kohanimed:

Lillbäckkröken (J I, lk.9) - Väikeoja käär (K I, lk.6), Långsjö (GK, lk.205) - Pikkjärv (VV, lk. 28) ja jutustuses "Trummilööja": Lilleide (lk.240) - Väikesäär (lk.37), Röursjö (lk.243) - Röuri järv (lk.39), Lia (lk.243) - Rinnak (lk.39), Storsele (lk.245) - Suurtüüni (lk.41), Flyn (lk.251) - Raba (lk.46), Bredmyrbäcken (lk.283) - Laiaraba oja (lk. 72).

Hästi kõlavad eesti keeles ka tuletised toodud kohanimedest: röurlased (lk.35) - röurarna (lk.237), ülavetelased (lk.35) - ovanvassrarna (lk.237), säär- lased (lk.35) - eidarna (lk.237).

3.1.3. Rahvusliku ajalooga seotud reaaliatega vaa- deldud töödes kokkupuuteid ei olnud,

3.1.4. Rahvusliku traditsiooni edasiandvate reaalia- te suhtes on eksinud V.Beekman:

"Har den äran, älskade Lillebror," sa mamma. Allihop sa "Har den äran" åt honom. Och där var tortan med åtta ljusen, och på brickan låg presenterna. (L, lk.141).

"Mul on see au, kallis Väikevend," ütles ema. Kõik ütlesid "mul on see au" temale. Ja seal oligi kaheksa küünlaga tort ning kandik kingitustega. (L, lk. 118).

Selline mehhaaniline originaali reaaliaste ülekandmine tõlkesse on muidugi lubamatu. Õige oleks olnud:

"Palju õnne, kallid Väikevend," ütles ema. Kõik ütlesid temale "palju õnne".

3.1.5. Mõõtude tõlkimisel on eriti tähtis silmas pidada ühte asjaolu: rootsi miil (en mil) võrdub alati 10 km. Selle kõrval on veel tarvitusel engelsk mil ja sjömil (viimasel ajal soovitatavad keeleteadlased rohkem tarvitada kilometer).

"När man är där, är det ännu en mil till telefon," sade Karl Olofsson. (J II, lk.36).

"Sealt on veel kümme kilomeetrit lähima telefonini," ütles Karl Olofsson. (K II, lk.26).

"Ägorna var stora, lägdorna intill älven var flata och stenfria, där fanns goda slättermyrar på rimligt avstånd och granskogen stod tät och vacker många sköna mil." (TS, lk.252).

"Talukohad olid suured, jõeäärsed põlmased lausikud ja kivideta. Mõõdukas kauguses olid häid rabaheinamaid ja ilus tihe kuusik laius kümnete kilomeetrite taha." (TK, lk.46).

3.1.6. Jutustuse "Trummilööja" kangelaste keel on mahlakas, rikas rahvapäraste ütluste poolest. Nende edasiandmine võimalikult adekvaatselt pole sugugi kerge,

kuid originaali rahvapärasuse säilitamisel hädavajalik. Siin ei saa tõlkijalt nõuda autori leksikast kin-
nipidamist, tähtis on autori mõtte väljendamine:

"Den stunden, den sorgen," sade Jerker (lk.263).

"Igal tunnil oma mure," ütles Jerker (lk.55),

viina kohta: "... menlös i färgen men stark och värmande i smaken (lk.244) - "pealtnäha süütu aga mui-
du murdja" (lk.40).

"Det jäste av orrspel i lia och räven lockade i öster," (lk.244) - "Rinnak kohas kurisevast tedremängust ja idas peibutas rebane." (lk.40),

"Vi hörde en kökning upp i Lia. I den här byn är det bara kvinnfolk, som har slik en olät för sig" (lk.243) - "Me kuulsime helletamist Rinnakul. Selles külas peale naiste keegi sedamoodi ei lõuga."(lk.39).

A.Raveliga ei tahaks nõustuda kahes kohas:

"Vi är fördömt hungriga också!" (lk.254).

ja "Vi är förbannat hungriga!" (lk.254),

on ta tõlkinud vastavalt:

"Kõht on ka kuradi moodi tühi!" (lk.47) ja

"Kõht on seamoodi tühi!" (lk.48).

Eesti keele seisukohalt oleks õige: "Kõht on ka kuradi tühi!" ja sel juhul on teises lõigus õigem tarvitada täpset vastet: "Kõht on neetult tühi!"

Põhjendamatu pehmendusena tundub tõlkida:

"Då skiter vi i honom!" (lk.262).

"Las siis öönab!" (lk.55).

Tegemist on ikkagi pohmeluses meestega ja see-
pärast soovitaksin: "Siis peeretame ta peale!".

3.1.7. Teist laadi raskustega puutus kokku V.Beekman
A.Lindgreni raamatu "Väikevend ja Karlsson katuselt"
tõlkimisel. Temal tuli anda edasi laste keelepruuki
ja ta on seda teinud väga õnnestunult:

Hejsan hoppsan, Karlsson! (lk.8) - Hei hopsti,
Karlsson! (lk.8) vrdl. Lungina: Привет, Карлсон!
(lk.8), Karlsson på Takets kuckelimuck - medicin (lk.
65) - Katuse-Karlssoni kuklimukli rohi (lk.55), vrdl.
Lungina: приторный порошок (lk.54); Hokus pokus
filiokus (lk.71) - hookus pookus viiliokus (lk.60),
Plugget (lk.34) - Tuupla (lk.30).

Et selline rootsi laste ütlemissviisi "ülevõt-
mine" õigustatud oli, annab tunnistust, et need ütle-
mised on tulnud selle raamatu kaudu ka eesti laste kõ-
nepruuki. Toredesti on "tõlgitud" ka kirjavead väike-
sel sedelil, mille Väikevend isale ja emale jättis:

"Jag e ope hos Kalsån po Taket!" (lk.59).

"Olen üleval Karlsoni jures, kattusel" (lk.50).

Mitte vähem õnnestunud ja lastepärased pole
V.Beekmani vasted autori teksti tõlkimisel:

"lilla trinda kropp" (lk.17) - väike pronakas
kere (lk.15), Karlsson filurar (lk.73) - Karlsson
tembutab (lk.62), Karlsson trollar med filurhunden

Ahlberg (lk.118) - Karlsson teeb petiskoer Ahlbergiga mustkunsti (lk.98), Karlsson står stilla en stund, medan motorn går upp i varv (lk.6) - Siis seisab Karlsson natuke aega paigal, kuni mootor tuure võtab (lk.6).

Analüüsides tõlkeprobleeme, kirjutas O.Samma:

"Kuivõrd me oleme sõnasõnalisuse hukka mõistnud, siis peab tõlge olema loetav nii, nagu oleks ta kirjutatud selles keeles, millesse ta on tõlgitud, ja originaali keelele võivad viidata ainult tegevuskoht, pärisnimed ja muud reaaliad, mida tõlkest kõrvaldada ei saa ega ole põhjustki. Teiselt poolt aga ei ole võimalik ignoreerida ka nende seisukohti, kes väidavad, et rahvuslik karakter, mille autor on oma tegelastele andnud, väljendub vahel niivõrd terve originaali keelevahendite valikus (mitte ainult tegelaste individuaalses keelepruugis!), et seda tuleks mingil määral ka tõlkes säilitada."¹

Nagu näeme, on siin jälle ainuõigeks lahenduseks tõlkemeetod, mida G.Gatšetšiladze nimetab "realistlikuks tõlkeks" (vt.lk.7) ja mida on kasutanud ka A.Ravel ja V.Beekman.

¹ O.Samma, Üht ja teist tõlkimisest ja tõlkijatest - Keel ja Kirjandus nr.7, 1962, lk.390-391.

3.2. Mõningaid probleeme leksikaalsete vastete leidmisel

"Zwei verschiedene Sprachen sind zwei verschiedene Weltansichten. Jede echte Übersetzung muss gleichsam den Gedanken erst von den fremden Worten entblößen und mit den Worten der eigenen Sprache nur bekleiden,"¹ kirjutab Ludwig Reiners oma raamatud "Stilkunst". Sõna tähenduse edasiandmisel tuleb tavaliselt valida mitme erineva võimaluse vahel. A.Fjodorov märgib kolme põhilist juhtumit:

1) tõlkekeeles puudub sõnaline vaste originaali ühele või teisele sõnale (kas üldse või selle antud tähenduses);

2) vaste on mittetäielik, avades võõrkeelse sõna tähenduse vaid osaliselt;

3) originaalikeele mitmetähenduslikule sõnale vastab tõlkekeeles mitu eri sõna.² Peale originaalikeele on tõlkekeele sõnavara ning sünonüümide süsteemi hea tundmise peab tõlkija vaste leidmisel arvestama

¹ tsiteerit. teosest W.Widmer, Fug und Unfug des Übersetzens, Köln - Berlin, 1959, lk.71.

² A.Федоров, ВВП, lk.140.

ka keele stilistilisi kihte (akadeemik Štšerba on jaotanud keele neljaks stilistiliseks kihiks; 1) pidulik: pale, einetama; 2) neutraalne: nägu, sööma; 3) familiarne: lõust, kugistama; 4) vulgaarne: morda, õgima)¹ ja sõnade tarvitatavust eri keeltes. Eesti tõlkijate tööd raskendab tunduvalt see, et meil tänapäevani puudub sünonüümide-~~et~~ümoloogiline - ja sagedussõnastik, A.Saareste "Eesti keele mõisteline sõnaraamat" (Stokholm, 1958) on raskesti kättesaadav. Ilma nendeta muutub aga iga tavalise kakskeelse sõnastiku voo- rus (võimalikult rohkem vasteid) tõlkija jaoks sõnastiku puuduseks - täpse vaste valimine on raskem. Ent kõige tähtsam on siiski see, et tõlkija ei tõlgiks mitte sõnu, vaid sõnade taga peituvaid mõisteid, et iga tõlgitud lause mõte oleks allutatud teosele kui tervikule. Mida omapärasem on tõlgitava autori individuaalne stiil, "... тем иногда специфичнее для данного языка оказываются используемые им возможности сочетания значений; образно-смысловая специфика языка используется, так сказать до предела, и это при переводе вызывает необходимость изменять вещественные значения одних слов, другие оставлять не воспроизведенными, вводить новые слова для связи - применительно к условиям другого языка, менять грамматические отношения и т.д."²

¹ К. Чуковский, ВУ, lk. 102.

² А. Федоров, ВВП, lk. 272 .

Järgnevalt püüangi vaadelda mõningaid probleeme, mis esinesid vastete leidmisel rootsi keelest eesti keelde tõlkimisel.

3.2.1. Kompensatsioonimeetodi kasutamine

Originaali väljenduslaadi ilmekuse säilitamiseks tuleb sageli sõnu varieerida ja kasutada sünonüüme või haruldasemaid sõnu ja väljendeid ka seal, kus autoril on ühte ja sama sõna korratud või kasutatud päris neutraalseid sõnu. Muidugi tuleb silmas pidada, et ei langetaks välja autori stiilist ja jutustamisrütmist. Kompensatsioonimeetodi tarvitamise oskus on üheks tõlki- ja meisterlikkuse näitajaks. Henrik Sepamaa kirjutab oma kogemustest Stig Dagermani novelli "Kus on mu islandi kampsun?" eestindamisel: "Tavalise, traditsioonilise tõlkimisviisiga, kus sõna katab sõna ja lause lause ei olnud selle novelli puhul midagi peale hakata, sest rootsi keeles on kõnekeelne sõna ja kõnekeelse ehitusega lause sageli seal, kus neid eesti keeles kasutada ei saa. Üksnes kompensatsioonimeetodiga oli võimalik saavutada, et teos tõlkes vaid kah-

vatuks varjuks ei muutuks (sel korral oleks ta muidugi pidanud tõlkimata jääma). Peale selliste väljendite nagu kiikab taha, ligi tikkuma, hakkas mu ümber sehkendama, silmi vesistama jne. sai parajas kohas, kus see kontekstiga ja teose laadiga sobib, kasutada näiteks eesti sõnade (viina) jooma (rootsikeeles ainult dricka ja supa, viin (rts. brännvin) ja purjus (rts. full) ohtralt sünonüümistikku: viina võtma, purjutama, pummeldama, trimpama, tripsutama, end täis kaanima; naps, märjuke, käraakas; vintis, täis, lakku täis, auru all, jokkis, pommis. Niimoodi korvati see, mis emotsionaalsuse ja sõnavara rikkuse poolest ikkagi veel vajaka jäi."¹

Vaadeldud töödes tuli kompensatsioonimeetodit kõige rohkem tarvitada A.Ravelil Sundmani "jutustuse "Trummilööja" tõlkimisel, kõige kergem oli originaalilähedust saavutada V.Beekmanil A.Lindgreni raamatus "Väikevend ja Karlsson katuselt". Ainuüksi järgnev näide "Trummilööjast" tõestab, millised ületamatud raskused jutustuse tõlkija ees seisavad:

"Skogvaktaren kom ut på sin förstugkvist och ställde sig där utan att hälsa; bredbent, bredmagad, bred över käke och panna. Han var rikt hårbevuxen, björnkalufs på hjässan, lodjurstofsar ur öronen, näs-

¹ H.Sepamaa, Pilk... , lk.71-72.

håret sköt fram som något för högt belägna varhuggtänder. (lk.253).

Kuigi A.Ravel on toodud lõigu tõesti leidlikult tõlkinud, pole tõlkes siiski adekvaatsust originaaliga saavutatud:

"Metsavaht tuli välja trepile ja jäi sinna harkisjalu seisma, ilma et oleks teretanud - maokas, kandilise lõua ja laia laubaga. Tal oli rikkalik karvakasv. Pealage kattis karulakk, kõrvust tolknesid ilvesetupsud, ninast turritasid kaks tutti nagu kaks pisut kõrgel asetsevat hundikihva." (lk.47).

Näeme, et seda, mis lõigu tõlkimisel esimeses pooles puudu jäi, on püüdnud tõlkija tasa teha lõigu teises pooles. Selliseid pähkleid on Sundmani tõlkimisel mitu. Näiteks lät sig skakas on Ravel tõlkinud väntsutada (leidlik vaste!), lät sig skumpas tõlkimiseks oli aga kõige õigem tarvitada taas väntsutada; geväret ja bössa on tõlgitud püss jne. Kompenseerimiseks on A.Ravel tõlkinud:

i vårt lag (J I lk.10) ja i vårt jaktlag (J I, lk.13) vastavalt meie kampa (K I, lk.7) ja meie jahisalka (K II, lk.9), en grov påk (TS, lk.242) ja en mindre påk (TS lk.246) on tõlgitud vastavalt hea jäme madjakas (TL, lk.38), ja väiksemastki udjast (TL, lk.42). A.Raveli keel on rikas ja ta kasutab vastetena julgelt

ka vähemtarvitatavaid (ka murdelisi) sõnu:

förpassade det innanför överläppen (TS, lk.248)
- pistsid löppesse (TL, lk.43), torrved (J I, lk.15) -
törvased (K I, lk.11), lägdan (J II, lk.21) - pölmas
(K II, lk.15), sluge jägarens (J II, lk.21) - velpa
küti (K II, lk.15), ränsel ja ryggsäck (J II, lk.29)-
kabar ja seljakott (K II, lk.21), knusslas (TS, lk.244)
- närutada (TL, lk.40), framåt kvällen frös det (TS,
lk.243) - öhtu eel kahutas (TL, lk.39), gick som en
älg (TS, lk.278) - kalpsas nagu pöder (TL, lk.60).

Heaks kompensatsioonimeetodi tarvitamise näiteks on ka järgnev lõik A.Raveli tõlkes:

"Solen lyser inte evigt," svarade Jerker.

"I morgon kan det regna. Vilket är bäst? Att skida när det är sol och mycket snö? Eller att skida i regn och när det är mindre snö?" (TS, lk.250).

"Päike ei paista igavesti," vastas Jerker.

"Juba homme võib vihma ladistada. Kumb on parem? Kas päikesepaistel suusatada, kui lund on palju, või vihmaga plartsida, kui lund on vähem." (TL, lk.45).

Kompensatsioonimeetodi tarvitamisel on suurimaks ohuks, et tõlkija võtab endale selle meetodi kilbi taha varju pügedes lubatust suuremaid vabadusi, ja peale autori individuaalsuse tuleb sisse ka tõlgi isikupära, mis võib halvemal juhul isegi autori ütlemiss-

viisi ähmastada. Üheski vaadeldud tõlkes pole üldiselt selle reegli vastu eksitud. Siiski paaris kohas ehk oleks A.Ravel võinud tarvitada neutraalsemaid vasteid: försvann i skymningen (J I, lk.12) - kadus õhtuhämaruses silmist (K I, lk.8) pro kadus pimedusse, for tre skidlöpare ner på stranden (GH, lk.209) - liuglesid kolm suusatajat alla randa (VV, lk.31) pro söitsid, han drog sig tveksamt upp på tuket till den största gården (TS, lk.243) - kõheldes liugles ta suurima talu õue (TL, lk.39) pro läks ta üles, de skidade vidare (TS, lk.246) - nad suhistasid edasi (TL, lk.42) pro suusatasid.

3.2.2. Mõningatest raskustest vastete leidmisel

Rootsi keeles kohtume tihti lausetega, kus mõni lauseliige on välja jäetud. Mõtte selguse huvides tuleb neil puhkudel kasutada selgitavat tõlkimist.

"Det skott som hans följeslagare hade lossat mot den sömnige..." (TS, lk.285).

"Pauk, mille tema kaaslane unise pätsu pihta pörrutas..." (TL, lk.73);

"Då," sade Karl Olofsson, och stakade vidare, "då är saken klar." (J II, lk.22).

"Siis," ütles Karl Olofsson ja jätkas keppidega hoogu andes teed,"siis on asi joones." (K II, lk.15);

"Tror du det är gamla fru Gustafsson i 92:n, som har smygit sig in här och knyttit sig ett slag?" (L, lk.106).

"Arvad sa, et see on vanaproua Gustafsson majast nr.92, kes siia puges ja natukeseks puhkama heitis. (L, lk.88);

"Plötsligt hejdade hon det värsta och såg upp med förskräckt min..."

"Järsku surus ta kõige hullema nutu maha ja tõstis ehmunult pilgu..." (Boye, lk.136).

Vaadeldud juhtudel on tegemist täiesti adekvaatse tõlkega. Halvem on olukord siis, kui tõlkija ei suuda vastet leida või annab vale vaste.

"De flesta av oss är nämligen från inget mindre än Ovanvattnets by och skifteslag." (TS, lk.259)

"Enamik meist ei ole nimelt kusagilt mujalt kui suurest Ülavete külast." Sõna skifteslag on tõlkimata jäetud. "Svensk Etymologisk Ordbok"¹ annab sellele vasteks "pölluribad".

"Han hade vidare städat ur sin loge, ordnat med spelemän och flickor, klining och brännvin." (TS, lk.44),

"Edasi oli ta oma rehealuse tühjaks teinud, pillimehi, tüdrukuid ja viina muretsenud." (TL, lk.44).

¹ E.Hellquist, Svensk Etymologisk Ordbok, Lund, 1922.

Rütmi ja intonatsiooni säilitamise huvides ei oleks sõna "klining" tohtinud tõlkimata jätta: "Edasi oli ta oma rehealuse tühjaks teinud, pillimehi ja tüdrukuid, toidupoolist(?) ja viina muretsenud."

Mõtet segavaks eksituseks on:

"Han, rikets starkaste student, var besegrad..."
(TS, lk.261).

"Tema, maa kõige tugevam tudeng, oli võidetud..."
(TL, lk.53) pro "Tema, maa kõige kangem mehepoeg, oli võidetud."

"Så lyfte han och flög ett par varv kring rummet". (L lk.17) - "Siis tõusis ta õhku ning tegi tiiru toas." (L, lk.15) pro paar tiiru; "Karlsson kastade bara en lang click pa Lillebror, och sa seglade han vidare." (L, lk.10) - "Karlsson heitis Väikevennale üksnes pika pilgu ning sõudis edasi." (L, lk.9) pro "purjetas".

Meelsamini oleks näinud tõlkes:

postijaam: poststationen (GK, lk.205) = postia-
agentuur (VV, lk.28); silitama: Och Gunilla skyndade sig att klappa honom. (L, lk.108) = Gunilla kiirustas teda (Karlssonit) patsutama (L, lk.90).

Originaali teksti mehhaaniline järgimine võib põhjustada eksimusi eesti keele vastu-skandinavisme:

"var icke säker på vägen (J II, lk.19) - ei olnud tee peale kindel (K II, lk.13) pro ei tundnud teed;

"... i enlighet med sina instruktioner sköt han långt framför." (J II, lk.24) - "... vastavalt instruksioonidele tulistas ta kaugele ette." (K II, lk.17) pro niikuinii mööda;

"Jonas Petter sidgade sina redan förut stora näsborrar..." (TS, lk.259) - "Jonas Petter ajas oma ennegi suured ~~suured~~ ninasõõrmed laiali (TL, lk.52) pro niigi suured.

Need olid üksikud vead, mida tõlkimise juures oleks võinud vältida. Tõlke kui terviku seisukohalt ei saa aga sellised möödalaskmised (kui neid on tõesti nii vähe kui vaadeldud tõlgetes) positiivset üldpilti kahjustada. Ent sisulise ja stiililise adekvaatsuse kõrval peab tõlge olema nii heas, ladusas ja laitmatus keeles, et ta lugejale ei tunduks tõlkena.¹ Keelte erinevuse tõttu aga on need kaks nõuet sageli vastandlikud ja teevad tõlkimisel suuri raskusi. Kõige rohkem on sellega hädas olnud V.Beekman K.Boye tõlkimisel. Liigest bukvalismist tingituna pole V. Beekman suutnud Boye "käekirja" omandada, tõlke keel on kohmakas ja selle juures annab tunda pealiskaudsus,

¹ H.Sepamaa, Pilk.... , lk.67.

kohatine kergema vastupanu teed minek. Ei saa ju pidada heaks eesti keeleks:

"Küllap oli tal tunne, et tema kindlaksmääratud kibedusemõõt ei ole veel täis." (Boye, lk.136).

("Hon hade nog en känsla av att hon inte hade uppfyllt sin lagstadgade bitterhetsmått ännu." - Boye, lk.4).

"Monica tõstis pilgu ema peende, talitsetud ilma näkku ja rahutuse vari libises üle ta palge." (Boye, lk.142).

Liiga suure vabaduse on V.Beekman endale võtnud järgneva lause tõlkimisel (lause mõte on selles, et laps jäljendab mängides seda, mida ise varem on kogunud):

"Nu försökte man minsann ge igen vad man hade fått." (Boye, lk.11).

"Tõesõna, inimene püüab alati seda edasi anda, mis talle endale osaks on saanud." (Boye, lk.141).

Selliseid möödalaskmisi on novellis veelgi. Adekvaatsest tõlkest niisuguste vigade puhul aga ei saa juttugi olla.

4.0. FRASEOLOOGIA TÕLKIMISEST

"Keele fraseoloogilise koostise all mõeldakse seda tarvitusel olevate tabavate, sageli korratavate, sõnade järjekorra suhtes püsivate "lendväljendite" tagavara, mis esineb rahvalikus keeles ja mida tarvitatakse kirjanduslikus teoses väga mitmesuguselt..."¹ Neis väljendites pole sõnu kasutatud tavalises tähenduses ja nad pole seostatud tavaliste grammatika reeglite järgi. Nad väljendavad piltlikult üht kindlat tähendust. Eri keelte fraseoloogia on erinev, kuna ta on tekkinud tihedas seoses rahva konkreetsete elutingimustega ning peegeldab eri rahvaste mõttemaailma iseärasusi ja ellusuhtumist.² Nagu iga üksiku sõna, nii ka fraseoloogiliste ühendite tõlkimine on võimalik ainult konteksti arvestades. Eri keelte erinev fraseoloogia on ka üheks oluliseks põhjuseks, miks tõlkes osa originaali omapärast kaduma läheb. A.Fjodorov kirjutab, et fraseoloogiliste probleemide tähtsust on nii praktilisel tõlkimisel kui ka tõlketoorias võimatu üle hinnata: " ... они часто представляют большой теоретический интерес, так как связаны с

¹ J.Valgma, Eesti keele fraseoloogiast - Nõukogude Kool nr.3, 1955, lk.145.

² Samas, lk.145.

различием смысловых и стилистических функций, выполняемых в разных языках словами одинакового вещественного значения, и с различием сочетаний, в которые вступают такие слова в разных языках".¹

Ja tõesti, tähelepanematus (või teadmatus) fraseologismide tõlkimisel võib viia kurioosumiteni ja autori mõtte hoopis vastupidiseks pöörata. Nii näiteks on M.Vallak tõlkinud G.Gustaf-Jansoni romaani pealkirja "Stora famnen" eesti keelde "Suur süli"² pro "Ülilahkus", V.Beekman on Per Wästbergi raamatu "Mustas nimekirjas" tõlkimisel mitmel korral eksinud fraseologismi det liknar ingenting = see ei kõlba mitte kuhugile eestindamisel. Tulemuseks on absurd:

"Bantu kooli programm meenutab paberil üsna palju valgete kooli programmi.

Vahe seisab selles, et **bioloogia** sooto keeles ei näi sarnanevat millegi muuga ja et ajalugu aafriklaste jaoks pole sootukski sama, mis ajalugu valgete jaoks."³

Rea näiteid eksimustest rootsi fraseologismide eestindamisel toob Henrik Sepamaa:

¹ A.Федоров, ВТП, lk. 148.

² G.Gustaf-Janson, Suur süli. Tõlk. M.Vallak, Tartu, 1938.

³ P. Wästberg, Mustas nimekirjas, Tallinn, 1962, lk.100.

"Süda avarlus pro julgus kasvas (hjärtat vidgades), kui lahti on hing inimihus pro kui võrd habras on inimese hing (hur löst livet sitter i människokroppen), isa on praegu kihelkonnas pro isa on praegu haige juures (far är brota i sockenbud)¹."

Vaadeldes vene keele fraseologisme, liigitab akadeemik V.Vinogradov nad kolme rühma:

1) fraseoloogilised liitumid ehk idioomid,

2) fraseoloogilised üksused ja

3) fraseoloogilised kombinatsioonid.² Eesti keele

fraseoloogilised väljendid jaotatakse kahte liiki: idioomid ja fraseoloogilised ühendid. Idioomid on fraseoloogilised väljendid, kus sõnad on üksteise suhtes süntaktiliselt piiritlematud ja teiste sõnadega asendamatud. Olles kaotanud oma esialgse tähenduse, väljendavad nad koos uut mõtet. Tõlkimisel tuleb idioom asendada temale vastava sõna, sõnaühendi või siis teise idioomiga. Mis puutub fraseoloogilistesse ühenditesse, siis siin pole sõnad oma esialgset sisu kaotanud ja nende tarvitamine ülekantud tähenduses on selgesti märgatav. Fraseoloogilise ühendi komponente võib asendada, fraseoloogilised ühendid on liikuvamad kui idioomid.³

¹ H.Sepamaa Pilk... , lk.66.

² Tsiteeritud diplomitööst: K.Pihlak, "A.Kivi "Seitsme venna" sõnalis-fraseoloogiline edasiandmine Fr.Tuglase tõlkes", Tartu, 1967, lk.82.

³ Vt. J.Valgma, EKF, lk.148-150.

Ent teravat piiri idioomi ja fraseoloogilise ühendi nagu ka püsiva sõnaühendi ja fraseologismi vahel on võimatu kindlaks määrata. S. Ožegov loeb otsustavaks kriteeriumiks püsiva sõnaühendi fraseologismiks määramisel ühendi komponentide semantilist kokkukuuluvust, mis ei ole tuletatav sõnadevahelistest süntaktilistest seostest.¹

Kuna minu poolt vaadeldud teostes fraseologisme eriti palju ei esinenud, siis jätan nende jaotuse fraseoloogilisteks ühenditeks ja idioomideks tegemata ja vaatlen neid kolmest aspektist:

1. Rootsi keele fraseologismi edasiandmine eesti keele fraseologismiga.
2. Rootsi keele fraseologismi edasiandmine eesti keeles ümberütleva tõlke abil.
3. Fraseologismide kasutamine eesti keeles seal, kus rootsi keeles seda ei esinenud.

4.1. Rootsi keele fraseologismi edasiandmine eesti keele fraseologismiga

See grupp oli ülaltoodud kolmest jaotusest kõige arvukamalt esindatud.

V. Rossels, kes vaatles fraseologisme originaali

¹ C.И.Ожегов, О структуре фразеологии - Лексикографический сборник, Москва, 1957, lk. 41.

rahvuslike iseärasuste edasiandmisel, liigitas fraseologismid tõlgitavuse seisukohalt järgmiselt:

- 1) neutraalsed - kergesti tõlgitavad, tuntud paljudele rahvastele, enamasti võimalik tõlkida ekvivalentselt;
- 2) rahvusliku värvinguga - rahvuslikke reaaliaid sisaldavad; võimalik tõlkida analoogia abil;
- 3) fraseologismid, mis sisaldavad kalambuure, mis on seotud keele spetsiifikaga ja on kaotanud oma esialgse tähenduse; neid on võimalik tõlkida kontekstuaalse asendamise või ümberkujundamise teel.¹

A.Raveli ja V.Beekmani tööd kergendas tunduvalt see, et enamik fraseologisme olid tõlgitavad kas siis ekvivalentselt või analoogia abil, kuigi tegelikult praktika näitab, et tegelikult on ekvivalendi abil võimalik tõlkida vaid kümnendikku kõikidest fraseologismidest.²

4.1.1. Ekvivalendi abil tõlkimine on võimalik niisuguste tõlkekeele fraseoloogiliste ühendite puhul, mis põhinevad samal kujundil kui originaalikeele fraseoloogilised üendid ja mis vastavad viimastele ka tähenduselt.²

¹ В.Россельс, II и НСП, lk.210.

² U.Lehtsalu, Inglise fraseoloogia tõlkimisest - Keel ja Kirjandus nr.9, 1963, lk.538.

från hæl till hjässa (TS, lk.241) - pealaest jalatallani (TL, lk.37), sticka i näsan (J I, lk.9) - ninna hakkama (K I, lk.6), jag satte en köttbulle i halsen (L, lk.30) - mul jäi lihapall kurku kinni (L, lk.26), Han var så nyfiken att han kunde spricka (L, lk.62) - ise uudishimust lõhki minemas (L, lk.52), Inte är det roligt, när ens mamma är det finaste och bästa som finns och man i alla fall vet, att hon tycker mer om Åke, som man nog ibland önskar dit pepparn växer (Boye, lk.12) - Ei ole sugugi lõbus, kui su ema on kõige parem ja armsam inimene terves maailmas ja sa ometigi tead, et ta armastab rohkem Åket, keda sa vahel oleksid valmis saatma sinna, kus pipar kasvab (Boye, lk.141), Jerker betraktade Jonas Petter med en ilning i magen av onda aningar (TS, lk.266) - Jerker silmitses Jonas Petterit, tundes kuidas halbade aimuste iil läbi mao käis (TL, lk.58). (Kas ei oleks siin eestipärasem tarvitada kuidas halbadest aimustest judin läbi kõhu käis), det lilla barnet skrek i himlens sky (L, lk.78) - lapsuke röökis lausa taevani (L, lk.66).

4.1.2. Tõlkimine analoogia abil (see grupp oli vaadeldud fraseologismidest kõige arvukamalt esindatud) tähendab seda, et tõlkekeele fraseoloogilised ühendid on originaali keele vastavate ühenditega mõttelt sarnased, tuginevad aga erinevatele kujunditele. Ana-

loogia abil on võimalik edasi anda eeskätt kujukaid, tänapäeva keeles motiveeritud tähendusega fraseologisme.¹ Tuues mõningaid näiteid analoogia abil tõlkimisest, amman sulgudes võrdluseks ka sõnasõnalise tõlke originaali keele fraseologismist:

De tre ynglingarna sag langt efter brännvinet, men förgäves. (TS, lk.244) - kolm noorukit vahtisid eemalt vesise suuga pealt (TL, lk.40) - (vaatasid kaugelt järele); det gick kärvt (TS, lk.250) - oli tükk tegemist (TL, lk.45) - (see läks karedalt); för en spottstyver (TS, lk.252) - võileivahinna eest (TL, lk.46) - (süljeraha eest), han var gammal i yrket (TS, lk.277) - ta oli vana kala (TL, lk.67) (selles ametis vana), kvirrelikvirret, som tränger genom mäg och ben (TS, lk.261) - tiru-liru, mis lihast ja luust läbi käib (TL, lk.54) - (mis üdist ja luust läbi käib), vi har inte sett ett liv (J I, lk.10) - me ei näinud pödrapoegagi (K I, lk.7) - (Me ei näinud hinge- gi).

Viimase fraseologismi puhul ei ole tõlkimine analoogia abil sugugi põhjendatav, kuna tõlkimine ekvivalendi abil oleks andnud originaalilähedasema tulemuse.

¹U.Lehtsalu, IFT, lk.539.

då hade vi kunnat ta en rams eller en kula (J II, lk.30) - oleksime võinud aja viiteks nuppe liigutada (K II, lk.21) - (oleksime võinud võtta laua (?) või kuuli). Syster Margit tog mod till sig (Boye, lk.12) - õde Margit vöttis südame rindu (Boye, lk.142) - (vöttis julguse kokku), plötsligt var Karlssons då-liga humör som bortblåst (L, lk.108) - korraga oli Karlssoni paha tuju kadunud nagu tina tuhka (L, lk.91) - (oli nagu minema puhutud).

Nagu näeme, oleks kahte viimast fraseologismi olnud võimalik edasi anda ka ekvivalendi abil. Kuid kuna autori mõte sai adekvaatselt edasi antud, ei saa pahaks panna ka tõlkija kasutatud variante. Eksinud on aga V.Beekman järgmise lõigu tõlkimisel:

"Tumma på det då! Tumma på att du inte visar dig på hela kvällen!"

"Tummis," sa Lillebror. (L, lk.37).

"Lööme käed! Lööme käed, et sa ei näita nagu terve õhtu jooksul!"

"Löö ise!" vastas Väikevend. (L, lk.33).

"Tummis!" tõlkimine "Löö ise!" pro "Olgu pealegi! (Lööme!)" muudab autori mõtte hoopis vastupidiseks.

Fraseologisme, mille tõlkimiseks oleks tulnud kasutada kontekstuaalset asendust (s.t. vastavas kontekstis autori mõtte edasiandmist) või ümberkujunda-

damist (s.t. muuta originaali fraseologismi komponente, lähendades neid tõlkekeeles juba olemasolevatele ühenditele)¹, vaadeldud töödes ei esinenud (vt.lk.67).

4.1.3. Vaadeldes fraseologismide tõlkimise võimalusi, ei puudutanud V.Rossels sõnasõnalist tõlget, mida Urve Lehtsalu oma kandidaaditöös ja ka artiklis² on vaadelnud. Sõnasõnalist tõlget tarvitatakse autori stiili kujukuse säilitamise huvides. Ent sõnasõnalise tõlke kasutamisega tuleb olla väga ettevaatlik. Nagu juba eelpool näidatud (vt. lk.64 ja 65) võib see viia mõttevigade ja kurioosumiteni. Kuna jutustus "Trummilööja" on palju juttu Jaurjaure Kåre punasest tuttmütsist, pole osanud tõlkija järgnevast väljendist fraseologismi otsida (samal põhjusel ei sega see eriti ka lugejat):

Du pratar som du har röd luva till (lk.266) - Niisugust rumalat juttu võib ainult see ajada, kel punane tuttmüts peas (lk.58) pro Sa ajad jubedat jama.

Fraseologismi sõnasõnalise tõlkimise juhul tuleb alati silmas pidada ka seda, kas autori mõte on selgesti arusaadav, kui ei, siis tuleks tarvitada kas kontekstuaalset, ümber_kujundavat või ümberütlevat tõlget (s.t. fraseologismi tähenduse selgitamist vaba

¹ U.Lehtsalu, IFT, lk.540.

² samas, lk.541-543.

sõnaühendi abil.) Viimati nimetatud põhjusel ei tahaks nõustuda ka järgneva A.Raveli sõnasõnalise fraseologismi tõlkimisega:

"Jerker, den äldste, han som hade en vessla innanför tänderna." (TS, lk.237).

"Jerker, kõige vanem, see kellel oli nirk hammaste taga." (TL, lk.35).

Lugejal, kes esmakordselt Jerkeri nimega kokku puutub (toodud fraseologism on pärit päris teose algusest), jääb kahtlemata lause mõte arusaamatuks. Et säilitada autori kujundit, oleks pidanud kasutama pikemat (selgitavat) varianti: "Jerker, kõige vanem, see, kes oli nii väleda keelega, nagu oleks tal nirk hammaste taga."

4.2. Rootsi keele fraseologismi edasiandmine eesti keeles ümberütleva tõlke abil

Ümberütlev tõlge on sageli paratamatu fraseologismide puhul, mis on tänapäeva keeles motiveerimata. Selliseid juhtumeid, kus rootsi keeles esines fraseologism ja eestikeelses tõlkes mitte, oli vaadehdud töödes vaid kolm (see aga annab tunnistust tõlkide meisterlikkusest):

det vesslesnabba stannade inte på tungan (TS, lk.249) - nirgiväledus ei piirdunud üksnes keelega (TL, lk.44).

På kirurgiska avdelningens barnsal, där hon låg, kunde glädjen ofta stå högt i tak... (Boye, lk.1) - Kirurgiaosakonna lastepalat, kus ta lamas, võis sageli rõõmust rökata... (Boye, lk.134).

Vad i all sin dar har du gjort i min garderob? (L, lk.99).

Mida sa ometi tegid minu riidekapis? (L, lk.83).

Antud juhul oleks võinud tõlkida ~~ka~~ ometi asemel armas taevas, see annaks Väikevenna jahmatust nagu rohkem edasi.

4.3. Fraseologismide kasutamine eesti keeles seal, kus rootsi keeles seda ei esinenud

Akadeemik V.Vinogradov ütleb, et idioom on sõna ekvivalent. See aga ei tarvitse tähendada idioomi asendatavust ühe sõnaga. Tähtis on see, et idioomi taga, harilikult aga ka fraseoloogilise ühendi taga, on üks mõiste, s.t. üks lauseliige. Sellest annab tunnistust see seik, et mõnede mõistete väljendamine eesti keeles on võimalik ainult fraseoloogiliste ühendite abil, sellal, kui seda teistes keeltes väljendatakse

ühe sõnaga:¹

Näit.: det undras (J I, lk.15) - murtakse pead (K I, lk.11), förbise (TS, lk.237) - kahe silma vahele jätta (TL, lk.35), hon skulle helst velat uppge alltsammans (Boye, lk.8) - kõige parema meelega oleks ta kõik sinnapaika jätnud (Boye, lk.139)

Eeltoodu ei tähenda muidugi seda, et kui originaalikeeles fraseologismi pole, võib eesti keeles fraseologismi kasutada vaid siis, kui see on hädavajalik. Fraseologismide kasutamine muudab tõlkekeele kujundirikkamaks ja seda võib vaadelda kui kompensatsioonimeetodi tarvitamist.

De hade ätit mycket och druckit mer och Jerker hade betalat av de tio sedlarna och alla var dästa och belåtna och kanske litet trötta. (TS, lk.284).

- Nad olid tublisti söönud ja veel rohkem joonud ja Jerker oli saadud künnelistega maksnud. Kõik olid üle selja täis, rahul ja võib-olla pisut väsinud. (TL, lk.72).

Sin talförmåga brukade han ofta på bystämmorna till de äldres förtret,^{de} (som sade emot honom var dock lätt räknande, ty det vesslesnabba stannade inte på tungan, det fanns också djupare in i huvudet.(TS, lk.249).

¹ J.Valgma, EKF, lk.150.

Vanemate meeste meelepahaks pruukis ta oma kõneosavust sageli külakoosolekuil; need, kes talle vastu ütlesid, võis siiski ühe käe sõrmedel üles lugeda, sest nirgiväledus ei piirdunud üksnes keelega, see ulatus ka kaugemale - ta oli lahtise peaga." (TL, lk.44.).

I stället för att svara strålade Monica upp på ett sätt, som var tydligare än alla ord. (Boye, lk.10).
- Vastamise asemel lõi Monica näost nii särama, et kõik võimalikud sõnad oleksid selle kõrval kahvatanud. (Boye, lk.140).

Originaali vaba sõnaühendi tõlkimisel fraseoloogismidega ei tohi liialdada, tõlkijail tuleb silmas pidada kõiki neid nõudeid, mida vaatlesime eelpool peatükis "Kompensatsioonimeetodi kasutamine" (lk.54-58).
A.Ravel ja V.Beekman nende vastu eksinud ei ole.

5.0. LÕPPSÕNA

"No one, who is interested in language can for long confirm his interest to his native language only, and from the moment that his thoughts are turned to the words and phrases used in other countries he is brought face to face with the problems of translation. Almost as soon as he begins to realize the nature of these problems he is likely to find himself ensnared by their fascination."¹ See T.Savory mõte käib muidugi küll igasuguse, olulisel määral aga just ilukirjanduse tõlkimise kohta. Kunstiline tõlge eeldab hea keeleoskuse (nii tõlgitava kui tõlkekeele) kõrval ka kirjanduslikke eeldusi. Tõlke eesmärgiks pole ju üksnes originaali üksikute struktuurielementide edasiandmine, vaid harmooniline kunstiline tervik. Tõlkija tööd tuleb vaadelda kui omapärast kirjandusliku tegevuse vormi: "Der berufene Übersetzer betrachtet mit vollem Recht das Übersetzen als schwierige. Kunst, als Schicksal, als Zwang aus Berufung, als Dienst an der Idee des Humanismus, an "dem, was bleibt"."²

¹ T.Savory, A of T, lk.7

² W.Widmer, FuUFdÜ, lk.152.

Mingit universaalset tõlketeoriat on võimatu luua. Tõlkija peab alati arvestama autori eripäraga (intonatsioon, rütmis ja sõnavaras), erinevustega originaali- ja tõlkekeele vahel. Vilunud tõlkijale on kõige suuremaks abimeheks oma kogemused, intuitsioon. Algajail tõlkijatel on aga äärmiselt kasulik, tutvuda vanemate kolleegide kogemustega, mis on leidnud väljendamist tõlketoorias. Eesti tõlkijad on selles osas võrdlemisi tagasihoidlikud olnud: skandinaavia kirjanduse tõlkijaist on teoreetiliste artiklitega esinenud vaid Henrik Sepamaa, kelle tähelepanekuid ka käesolevas töös on arvestatud. Henrik Sepamaa tõlgib põhiliselt islandi, norra ja taani keelest, vähem rootsi keelest. Nagu juba öeldud, langeb rootsi kirjanduse tõlkimine põhiliselt kahele tõlgile: Arnold Ravelile ja Vladimir Beekmanile. O.Samma kirjutab¹, et kui tõlkija on võtnud väga mitme autori teoseid ühelt keelealalt, siis võib juhtuda, et uue autori juurde minnes kasutab ta teinekord meh^haaniliselt seda ütlemislaadi, mida ta oli kasutanud varem tõlgitud autori puhul. See oht on muidugi kõige suurem nende tõlkijate juures, kellel on kalduvust tõlgetesse sisse tuua oma individuaalset keelepruuki. Mitme autori tõlkimisel

¹ O.Samma, Üht ja teist..., lk.389-390.

võib ähmastada autorite eriilme ja hakata domineerima tõlkija, mitte autori stiil. A.Ravel ja V.Beekman on suutnud autorite eriilmet hästi säilitada. Selle kohta veel üks selline näide: Willy Kyrklundi on eesti keelde tõlkinud kaks tõlkijat: A.Ravel lühiromaani "Solange"¹ ja H.Sepamaa novelli "Hanseli ja Greteli"². Juba esimesest lausest tunneme mõlemas tõlkes ära Willy Kyrklundi stiili, intonatsiooni ja rütmi. See näitab, et meie tõlkijad on õigel teel. Sõnasõnalise ja loova tõlke süntees annab rootsi kirjanduse eesti keelde tõlkimisel kõige paremaid tulemusi, vaatamata sellele, et erinevused keelte vahel on võrdlemisi suured. Keelte erinevuse osast adekvaatse tõlke saavutamisel kirjutab Jean Paris: "Naturally, the drama is less intense when the two languages bear a close kinship. Shakespeare found his second best home in Germany and Pushkin is likely to be less betrayed by Polish than by chinese. When the roots are the same, when the roots are the sisters, when both tongues have in common a certain syntax, climate and resonance, the translator is able to convey not only the meaning, but the tone, the atmosphere, to reproduce not only the skeleton, but the flesh. Dutch and Flemish, Danish

¹ W.Kyrklund, Solange, "'Loomingu" raamatukogu" nr. 17, 1968.a.

² W.Kyrklund, Hanseli ja Greteli - Rootsi novell, Tallinn, 1966.

and Norwegian, Czech and Serbo-Croat would be good illustrations of this paradise."¹ Siia juurde võib muidugi lisada eesti ja soome keele. Põhjuseks, miks võimalikult täpne tõlge rootsi keelest eesti keelde tõlkimise juures parimaid tulemusi annab, tuleb lugeda eestlaste ja rootslaste ühetaolist temperamenti ja samalaadset mõtteviisi. Näiteks heidaksin pea kõikidele rootsi ilukirjanduse venekeelsetele tõlgetele ette liigset vabadust, võib-olla on see aga hädavajalik, et rootsi originaali vene lugejale mõistetavaks teha. Autori ütlemisviisist ja rütmist lugeja muidugi sel juhul õiget pilti ei saa. Tõlketeooria seisukohalt on olulise tähtsusega see fakt, et vähemalt iga euroopa keelte paari puhul on iga keele tuum (transformatsiooni seisukohalt) ja nende keelte üldine süsteem (vaste- te seisukohalt) küllaldaselt lähedased, et enamikul juhtudel on mitmete modulatsioonide ja lihtsate transformatsioonide teel vähemalt lihtsustatud tõlge saavutatav.²

Nagu juba öeldud, on võimatu luua mingit universaalset tõlketeooriat. Et selgitada nende juhtmäärade olemust, mida erinevad tõlketeoreetikud võivad tõlkija- le esitada, asetab T.Savory need kuude kontrasteeruvasse paari:

¹ J.Paris, Translation and Creation - The Craft and Context of Translation. (The University of Texas Press), 1963, lk.58.

² И.И.Ревзин, В.Ю. Розенцвейг, ОО и МП, lk. 147.

1. Tõlge peab edasi andma originaali sõnu.

Tõlge peab edasi andma originaali mõtet.

2. Tõlge peab olema loetav nii, nagu ta oleks kirjutatud tõlkekeeles.

Tõlge peab olema loetav nii, et oleks tunda, mis keelest ta on tõlgitud.

3. Tõlge peab peegeldama originaali stiili.

Tõlge peab omama tõlkija stiili.

4. Tõlge peab olema loetav nii, nagu lugesid seda originaali kaasaegsed.

Tõlge peab olema hästi loetav tõlgi kaasaegsete seisukohalt.

5. Tõlkija võib üht-teist originaalist tõlkimata jätta või originaalile lisada.

Tõlkija ei tohi midagi originaalist tõlkimata jätta või originaalile lisada.

6. Luule tõlge peab olema proosas.

Luule tõlge peab olema luules.¹

Käesolevas töös puutusin kokku probleemidega, mis puudutasid toodud kuuest vastandlikust paarist nelja (kuna kõik minu poolt vaadeldud tõlked puudutasid tänapäeva kirjandust ja just proosa tõlkimist, siis mul ei tulnud tegemist teha neljanda ja kuuenda paariga).

¹ T.Savory, A of T, lk.49.

Esimeses paaris on käsitletud sõnasõnalise või vaba tõlke probleemi, teises rahvusliku eripära ja kolmandas autori eripära edasiandmise probleemi ning viiendas probleemi, mida puudutasin oma töös peatükis "Kompensatsioonimeetodi kasutamine". Ja et eeltoodud vastakaid nõuandeid vältida, olen seisukohal, et:

1. Tuleb kasutada sünteetilist tõlkemeetodit.
2. Tõlge peab olema hästi loetav, reaaliaste tõlkimata jätmisega ei tohi liialdada.
3. Tõlkija peab võimalikult täpselt edasi andma autori stiili.
4. Kompensatsioonimeetodi tarvitamine on tõlke adekvaatsuse säilitamiseks hädavajalik, ent ka siin ei saa tõlkija võtta endale liiga suuri vabadusi ja kalduda liialdustesse.

Kui tõlketooria alasid kirjutisi on viimasel ajal nii NSV Liidus kui ka Eesti NSV-s hakanud üha sagedamini ilmuma, siis endiselt on olukord halb tõlkekriitika osas. Näiteks Soome ja Rootsi ajalehtedes ja kirjandusajakirjades on tõlkeid analüüsivad artiklid tavaliseks nähtuseks, NSV Liidu tõlkekriitika piirdus pika aja jooksul vaid pisivigade esiletoomisega - eksimine mõistetes, emakeele reeglites jne. Kuigi viimasel ajal on hakanud ilmuma töid, milles seatakse ülesandeks anda terviklik hinnang ühele või teisele tõlkele, lähtudes teatud kindlatest tingimustest, on

neid siiski vähe. Üheks parimaks NSV Liidus ilmunud tõlkeanalüüsiks on M.Lorie artikkel kogumikus

"Мастерство перевода". 1964.¹ Ta kirjutab:

"Сейчас уже можно сказать, что критерии для оценки перевода есть, но слишком еще редко и неуверенно мы их применяем, особенно, когда речь идет о переводе прозы".²

Asjalik ja regulaarne tõlkekriitika oleks tõlkijatele heaks stiimuliks ja aitaks kindlasti kaasa tõlgete kvaliteedi paranemisele, samuti rikastaks oluliselt ka tõlketooriat.

Ka käesoleva töö üheks eesmärgiks oli anda igakülgne hinnang vaadeldud tõlgetele, arvesse võttes selliseid põhilisi kriteeriume nagu: autori intonatsiooni, rütmi, rahvusliku eripära, sõnavara ja fraseoloogia edasiandmine. Nagu eeltoodust nähtub, on mõlemal tõlgil toredaid õnnestumisi: P.O.Sundmani novellide ja jutustuse "Trummilööja" (tlk. A.Ravel) ning A.Lindgreni "Väikevend ja Karlsson katuselt" (tlk. V.Beekman) tõlkeid võib (vaatamata üksikutele puudustele) lugeda originaaliga adekvaatseiks. Meie tõlki-
de poolt kasutatava tõlkemeetodi puhul (võimalikult täpne, ent mitte sõnasõnaline tõlge) on suurimaks ohuks skandinavismid tõlkes. Selles osas oli kõige rohkem puudujääke V.Beekmanil Karin Boye novelli "Ема tubli

1. М. Лорие, Об одном хорошем переводе. / "Тяжелые времена" Диккенса в переводе В.М. Топер /- Мастерство перевода 1964, Москва, 1965, лк. 98-117.

2. samas, lk. 98.

tüdruk" tõlkimisel ja nimetatud novell ongi võrreldes originaaliga kõige rohkem kaotanud. Tõlkija, peab alati hoolt kandma selle eest, et ta tunneks autori vastu, keda ta tõlkida kavatses, sümpaatiat, et tõlgitav autor talle n.ö. "istuks": "High qualities, clearly, are needed in a translator, but linguistic knowledge and literary capacity will not by themselves ensure the best translation. A degree of sympathy and a higher degree of familiarity with the subject of the work that is being translated are almost essential."¹ Nii on ilmselt V. Beekmanil A. Lindgreni ja A. Ravelil P.O. Sundmaniga. Tänu sellele kujunebki eesti lugeja kohtumine nende autoritega nii rõõmupakkuvaks.

¹ T. Savory, A of T, lk. 34.

ROOTSI KIRJANDUSE EESTI KEELDE TÖLKIMISEGA
SEOTUD PROBLEEMIDEST

Ü.Aaloe

Resüme

Käesolevas diplomitöös on vaatluse alla võetud ilukirjandusliku tõlke probleemid, lähtudes rootsi tänapäeva kirjanduse eestikeelsetest tõlgetest, mille autoriteks on A.Ravel ja V.Beekman. Need kaks tõlki on rootsi tänapäeva kirjanduse eestindamisel kõige rohkem ära teinud. Diplomitöös on analüüsitud A.Raveli tõlkeid P.O.Sundmani kogust "Kütid": novellid "Kütid"I, "Kütid"II, "Vilgukivivedaja" ja pikem jutustus "Trummilööja" (P.O.Sundman, Trummilööja - "'Loomingu" raamatukogu" nr.24, 1964), V.Beekmani tõlget A.Lindgreni lasteraamatust "Väikevend ja Karlsson Katuselt" (Tallinn, 1964) ja K.Boye novellist "Ema tubli tüdruk" (kogumikust "Rootsi novell", Tallinn, 1966). Tõlgete analüüsil on lähtutud sellistest kriteeriumidest nagu autori intonatsiooni, rütmi, rahvusliku eripära, sõnavara ja fraseoloogia edasiandmine. Vaadeldud töödest nähtub, et rootsi keelest eesti keelde tõlkimisel on vaa-

tamata keelte suurele erinevusele võimalik saavutada originaaliga adekvaatseid tulemusi, kui kasutada sünteetilist (sõnasõnaline + vaba tõlge) tõlkemeetodit, näit. "Trummilööja" ja "Väikevend ja Karlsson Katusest". Suurimaks ohuks on, et sõnasõnalisuse piiril balansseeriv tõlge jääb skandinavismidest tingituna kohmakaks ja raskesti loetavaks. Selles osas on kõige rohkem eksimusi K.Boye novelli "Ema tubli tüdruk" tõlkes. Nagu nähtub diplomitööle lisatud bibliograafiast "Aastail 1918-1968 eesti keeles ilmunud rootsi ilukirjandus", pole pika perioodil vältel (1942-1957) Eestis välja antud ühtki teost rootsi kirjandusest. Ja kuigi 1958-ndast aastast on olukord paranenud (peamiselt tänu "'Loomingu" raamatukogule"), on puudujäägid rootsi tänapäeva kirjanduse tõlkimisel põhiliselt kvantitatiivset laadi.

О ПРОБЛЕМАХ, СВЯЗАННЫХ С ПЕРЕВОДОМ ШВЕДСКОЙ
ЛИТЕРАТУРЫ НА ЭСТОНСКИЙ ЯЗЫК

Ю. Аалоз

Резюме

В настоящей дипломной работе обсуждаются проблемы перевода на основе переводов современной шведской литературы. Авторами наблюдаемых переводов являются А. Равель и В. Беэкман — основные переводчики современной шведской литературы в Эстонии. В дипломной работе проанализированы переводы А. Равеля из сборника П.О. Сундмана "Охотники" / новеллы "Охотники" I, "Охотники", "Перевозчик блестяка" и рассказ "Барабанщик"/, переводы В. Беэкмана с книги А. Линдгрена "Малыш и Карлсон, который живет на крыше" из новеллы К.Бойе "Послушная дочка". При анализе переводов основными оказались критерии, как например, воспроизведение авторской интонации, ритма, национального своеобразия, лексики и фразеологии. Из просмотренных переводов следует, что при переводе со шведского на эстонский можно, несмотря на сравнительно большое различие языков, достигнуть адекватные с оригиналом переводы. Наилучшие результаты дает синтетический (буквальный + свободный) метод перевода, например "Барабанщик" и "Малыш и Карл-

сон, который живет на крыше". Самая большая опасность заключается в том, что при стремлении к переводу максимально близкому оригиналу, в нем окажутся скандинавизмы, делающие перевод неуклюжим и нелегко читаемым. Такого рода ошибки встречаются больше всего в переводе новеллы К.Бойе "Послушная дочка". Как следует из приложенной к дипломной работе библиографии "Шведская художественная литература на эстонском языке (1918-1968)", в течение многих лет (1942-1957) в Эстонии не издано ни одного произведения шведской литературы. И хотя с 1958 года положение улучшилось (в основном благодаря изданию "Лоомингу"рааматукогу") недостатки при переводе современной шведской литературы в основном квантитативного характера.

PROBLEM I SAMBAND MED ÖVERSÄTTNING AV SVENSK
LITTERATUR TILL ESTNISKA

Ü.Aaloe

Resumé

I föreliggande diplomarbete behandlas problem i samband med översättning av skönlitteratur, med utgångspunkt från översättningar av modern svensk litteratur till estniska, översättningar, som gjorts av A. Ravel och V. Beekman. Dessa två har gjort mest för att översätta modern svensk litteratur till estniska. I diplomarbetet analyseras A. Ravels översättningar av P.O. Sundmans "Jägarna": novellerna "Jägarna" I och "Jägarna" II, "Glimmerköraren", samt den längre berättelsen "Trumslagaren" (P.O. Sundman, Trummilööja - "Loomingu" raamatukogu, Tallinn, 1966), V. Beekmans översättning av A. Lindgrens barnbok "Lillebror och Karlsson på Taket" samt K. Boyes novell "Mammans duktiga flicka" (ur antologin "Rootsi novell", Tallinn, 1966). Vid analysen av dessa översättningar har man utgått från sådana kriterier, som hur författarens intonation, rytm, nationella särdrag, ordförråd och fraseologi har återgivits. Av de behandlade arbetena framgår, att det trots stora språkskillnader, är möjligt att vid översättning från svenska till estniska uppnå med originalet adekvata resultat, när man använder sig av en syntetisk (bokstavlig + fri översättning) översättningsmetod, exempelvis

"Trumslagaren" och "Lillebror och Karlsson på Taket". En större fara är att en översättning, som balanserar på gränsen till bokstavlig översättning, blir klumpig och svårläst på grund av skandinavismer. Därvidlag har de största felen gjorts i K. Boyes novell "Mammas duktiga flicka". Som framgår av den till diplomarbetet bifogade bibliografin "Svensk litteratur på estniska åren 1918-1968", utkom det inte ett enda svenskt verk på estniska under en lång period (1942-1957). Och även om det blivit bättre sedan 1958 (i första hand tack vare "'Loomingu" raamatukogu"), så är bristerna, när det gäller översättning av modern svensk litteratur, i första hand av kvantitativ art.

L Ü H E N D I D

- AofT - The Art of Translation.
- BLM - Bonniers Litterära Magasin.
- Boye - K.Boye, Mammass duktiga flicka.
- K.Boye, Ema tubli tüdruk.
- EKF - Eesti keele fraseoloogiast.
- GK - P.O.Sundman, Glimmerköraren.
- IFT - Inglise fraseoloogia tõlkimisest.
- J I - P.O.Sundman, Jägarna I.
- J II - P.O.Sundman, Jägarna II.
- K I - P.O.Sundman, Kütid I.
- FuUFdÜ - Fug und Unfug des Übersetzens.
- K II - P.O.Sundman, Kütid II.
- L - A.Lindgren, Lillebror och Karlsson på Taket.
- A.Lindgren, Väikevend ja Karlsson Katuselt.
- lk. - lehekülge
- nr. - number
- näit. - näiteks
- Pilk... - Pilk ilukirjanduse tõlkimise küsimustesse.
- Pa väg... - Pa väg mot en slutsats. Per Olof Sundmans undersökningar.
- Some problems... - Some problems of Literary Translations from Latvian into English.

- s.t. - see tähendab_x
- TL - P.O.Sundman, Trummilööja.
- tlk. - tõlkinud_x
- TS - P.O.Sundman, Trumslagare.
- vrdl. - võrdle_x
- vt. - vaata_x
- VV - P.O.Sundman, Vilgukivivedaja.
- Üht ja teist... - Üht ja teist tõlkimisest ja tõlki-
jatest.
-
- ВВТП - Введение в теорию перевода.
- ВИ - Высокое искусство.
- Л - А.Линдгрэн, "Малыш и Карлсон, кото-
рый живет на крыше".
- ОО и МП - Основы общего и машинного перевода.
- ОПОО - О переводе образа образом.
- П и НСП - Перевод и национальное своеобразие
подлинника.
- П и П - Поэзия и перевод.
- Я и СХП - Язык и стиль художественного
произведения.

K A S U T A T U D K I R J A N D U S

1. C.G.Bjurström, En fascinerande upptäcktsresa - BLM nr.10, Stockholm,1962.
2. K.Boye, Ema tubli tüdruk - Rootsi novell, Tallinn, 1966.
3. K.Boye, Mammas duktiga flicka - Ur funktion, Stockholm,1940.
4. E.Cary, La traduction dans le monde moderne, Genève,1956.
5. A.Forsström, Om översättningen - Göteborgstudier i litteraturhistoria, Göteborg,1954.
6. G.Gustaf-Janson, Suur süli, Tartu,1938.
7. S.I.Hayakawa, Ajattelun ja toiminnan kieli, Helsinki,1966.
8. A.Kurtna, A.H.Tammsaare "Tõde ja õigus" I vene keeles - Keel ja Kirjandus nr.10, 1963.
9. W.Kyrklund, Hanseli ja Greteli - Rootsi novell, Tallinn,1966.
10. W.Kyrklund, Solange - ""Loomingu" raamatukogu" nr.17, 1968.
11. U.Lehtsalu, Englise fraseoloogia tõlkimisest - Keel ja Kirjandus nr.9, 1963.
12. A.Lindgren, Väikevend ja Karlsson Katuselt, Tallinn, 1964.
13. A.Lindgren - Lillebror och Karlsson på Taket, Stockholm,1965.

14. B.Malmberg, Språket och människan, Stockholm, 1964.
15. E.A.Nida, Principles of Translations as exemplified by Bible Translating - "On Translation", Harvard University Press, 1959.
16. T.Obrestad, Tre svenska prosaister - Vinduet nr.14, Oslo, 1967.
17. J.Paris, Translation and Creation - The Craft and Context of Translation (The University of Texas Press), 1963.
18. K.Pihlak, A.Kivi "Seitsme venna" sõnalis-fraseoloogiline edasiandmine Fr.Tuglase tõlkes - Diplomitöö, Tartu, 1967.
19. S.von Radecki, Vom Übersetzen - Die Kunst der Übersetzung, Vorträge - Aufsätze, München, 1962.
20. A.Ravel, Karin Boye - "Rootsi novell", Tallinn, 1966.
21. A.Ravel, P.O.Sundman, Trummilööja - "'Loomingu" raamatukogu" nr.24, 1964.
22. O.Samma, Üht ja teist tõlkimisest ja tõlkijatest - Keel ja Kirjandus nr.7, 1962.
23. T.H.Savory, The Art of Translation, London, 1957.
24. H.Sepamaa, Pilk ilukirjanduse tõlkimise küsimustesse - Keel ja Kirjandus nr.2, 1967.
25. H.J.Störig, Das Problem des Übersetzens, München, 1963.
26. P.O.Sundman, Jägarna, Stockholm, 1957.
27. P.O.Sundman, Kommentarerer kring en teknik - BLM nr.3, Stockholm, 1963.
28. P.O.Sundman, Trummilööja - "'Loomingu" raamatukogu" nr.24, 1964.

29. T.Zālite, Some Problems of Literary Translations from Latvian into English - Dissertation, Riga, 1967.
30. Translations and Translators, Rome, Nov.1-4, 1961. International PEN Association.
31. J.Valgma, Eesti keele fraseoloogiast - Nõukogude Kool nr.3, 1955.
32. B.Widerberg, Pa väg mot en slutsats. Per Olof Sundmans undersökningar - BLM nr.2, Stockholm, 1961.
33. W.Widmer, Fug und Unfug des Übersetzens, Köln-Berlin, 1959.
34. W.Winter, Impossibilities of Translation - The Craft and Context of Translation. The University of Texas Press, 1963.
35. P.Wästberg, Mustas nimekirjas, Tallinn, 1962.

36. Г.Гачечиладзе, Реалистический перевод и задачи его теорий - Мастерство перевода 1964, Москва, 1965.
37. А.Линдгрэн, Две повести о Малыше и Карлсоне, который живет на крыше. Москва, 1968 .
38. Литературная энциклопедия, т.8, Москва, 1935.
39. М.Лорие, Об одном хорошем переводе. / "Тяжелые времена "Диккенса" в переводе В.М. Топер / - Мастерство перевода 1964, Москва, 1965 .
40. С.И.Ожегов, О структуре фразеологии - Лексикографический сборник, Москва, 1957 .
41. М.И.Ревзин, В.Ю. Розенцвейг, Основы общего и машинного перевода, Москва, 1964.

42. Л.Н. Соболев , О переводе образа образом -
Вопросы художественного перевода ,Москва,1955 .
43. Л. Тимофеев ,Теория стиха, Москва,1939 .
44. Б.В. Томашевский , Стих и язык, Москва-Ленинград,
1959 .
45. А.В. Федоров , Введение в теорию перевода,
Москва,1958 .
46. А.В.Федоров , Язык и стиль художественного произведе-
дения ,Москва -Ленинград,1963 .
47. К.Чуковский , Высокое искусство, Москва,1964 .
48. Е. Эткинд , Поэзия и перевод,Москва-Ленинград,
1963 .

L I S A: Aastail 1918-1968 eesti keeles ilmunud
rootsi ilukirjandus.¹

1. Asklund, Erik. Manne.(tlk. A.Ravel), ""Loomingu" raamatukogu" nr.29, 1961.
2. Ågren, Leo. Ballaad.(tlk. A.Ravel), ""Loomingu" raamatukogu" nr.43, 1965.
3. Backman, Sigrid. Ahvena neitsi.(tlk. M.Grünfeldt), Tallinn,1924.
4. Berg, Bengt. Kurgedega Aafrikasse.(tlk. A.Lemberg), Tartu,1937.
5. Bergman, Hjalmar. Markurell.(tlk. A.Lemberg), Tartu,1937.
6. Beskov, Elsa. Olle suusaretk.(tlk. A.Lemberg), Tartu,1935.
7. Dagerman, Stig. Öö mängud.(tlk. A.Ravel), ""Loomingu" raamatukogu" nr.1, 1964.
8. Diktonius, Elmer. Maine hellus.(tlk. J.Kross), ""Loomingu" raamatukogu" nr.4, 1968.
9. Eje, Anders. George Kesseri suurpettus.(tlk. A.Lemberg), Tartu,1934.

¹ Bibliograafiasse on võetud ka Soome ja rootsi kirjanike teoste tõlkeid.

10. Eje, Anders. Tütarlaps haaremist.(tlk. R.Vään), Tartu,1939.
11. Ekström, Margareta. Kallaletung.(tlk. A.Ravel), ""Loomingu" raamatukogu" nr.3, 1967.
12. Fridell, Folke. Piiga hallis.(tlk. A.Ravel), ""Loomingu" raamatukogu" nr.23-25, 1962.
13. Fröding, Gustaf. Luuletusi.(tlk. A.Oras), "Looming", 1939.
14. Geijerstam, Gustav af. Minu poisud.(tlk. L.Jaagu), Tartu,1938.
15. Geijerstam, Gustav af. Naise võim. Tartu,1939.
16. Geijerstam, Gustav af. Raamat väike-vellest.(tlk. A.Leinberg)¹, Tartu,1930.
17. Gulberg, Hjalmar. Kolm laulu.(tlk. M.Laarmann), Tallinn,1939.
18. Gustaf-Janson, Gösta. Suur süli.(tlk. M.Pedajas), Tartu,1938.
19. Gustaf-Janson, Gösta. Vanamees tuleb.(tlk. M.Pedajas), Tartu,1937.
20. Hallström, Per. Okasroosike.(tlk. A.Lemberg), Tartu,1930.
21. Heidenstam, Werner von. Gunnel. Näkk.(tlk. P.Grünfeldt), Tallinn,1920.
22. Heidenstam, Werner von. Karl XII - 4 juttu kogust "Karolingid".(tlk. E.Raudsepp), Tartu,1929.

¹ = Lemberg.

23. Heidenstam, Werner von. Karl XII sõjakaaslasel. (tlk. E.Raudsepp), Tartu, 1937.
24. Heller, Frank. Keisri vana rüü. (tlk. A.Lemberg), Tartu, 1933.
25. Holmberg, Nils. Džunglivõitleja. (tlk. H.Laane), Tallinn, 1963.
26. Kyrklund, Willy. Solange. (tlk. A.Ravel), "'Loomingu" raamatukogu" nr.17, 1968.
27. Lagerkvist, Pär. Barrabas. (tlk. M.Under), Orto-Toronto, 1953.
28. Lagerkvist, Pär. Kääbus. (tlk. A.Ravel), "'Loomingu" raamatukogu" nr.17-18, 1965.
29. Lagerlöf, Selma. Anna Svärd. (tlk. J.Kurfeldt), Tartu, 1940.
30. Lagerlöf, Selma. Charlotte Löwensköld. (tlk. A.Hanko), Tartu, 1937.
31. Lagerlöf, Selma. Gösta Berlingi saaga. (tlk. M.Pedajas, värsitõlked K.Merilaas), Tartu, 1939.
32. Lagerlöf, Selma. Gösta Berlingi saaga. (tlk. M.Pedajas, värsid tlk. A.Sang), Tallinn, 1958.
33. Lagerlöf, Selma. Härra Arne varandus. (tlk. A.H.Tammsaare), Tallinn, 1926.
34. Lagerlöf, Selma. Hüljatu¹. (tlk. A.Lemberg), Tartu, 1931.
35. Lagerlöf, Selma. Jeruusalemm I-II. (tlk. A.Ränk), Tartu, 1936.

¹ 1939.aastal ilmus kordustrukk.

36. Lagerlöf, Selma. Kindrali sörmus, Tartu, 1927.
37. Lagerlöf, Selma. Kivi Rottna järves, Tartu, 1924.
38. Lagerlöf, Selma. Löwensköldi sörmus, Tartu, 1940.
39. Lagerlöf, Selma. Nils Holgerssoni imelik teekond läbi Rootsi. (tlk. A.Lemberg), Tartu, 1932.
40. Lagerlöf, Selma. Nils Holgerssoni imelik reis läbi Rootsi. (tlk. V.Beekman), Tallinn, 1958.
41. Lagerlöf, Selma. Soosauniku tütar. (tlk. A.Karuste), Tartu, 1928.
42. Lagerlöf, Selma. Vagajutud Kristusest. (tlk. H.Raudsepp), Tallinn, 1922.
43. Lagerlöf, Selma. Ühe mõisa lugu. (tlk. A.Ränk), Tartu, 1936.
44. Lidman, Sara. Mina ja mu poeg. (tlk. A. Ravel), "'Loomingu" raamatukogu" nr.20-22, 1963.
45. Lindgren, Astrid. Hulkur Rasmus. (tlk. V.Beekman), Tallinn, 1965.
46. Lindgren, Astrid. Karlsson lendab jälle. (tlk. V.Beekman), "Säde" nr.24-56, 1967.
47. Lindgren, Astrid. Meisterdetektiiv Blomkvist. Meisterdetektiiv Blomkvist elab ohtlikku elu. (tlk. V.Beekman), Tallinn, 1960.
48. Lindgren, Astrid. Rasmus, Pontus ja Lontu. (tlk. V. Beekman), Tallinn, 1967.
49. Lindgren, Astrid. Väikevend ja Karlsson Katuselt. (tlk. V.Beekman), Tallinn, 1964.

50. Lo-Johansson, Ivar. Vili valmib nüüd Dakotas. (tlk. A.Ravel), "'Loomingu" raamatukogu" nr.21, 1959.
51. Lundkvist, Artur. Agadir. (tlk. V.Beekman), Tallinn, 1968.
52. Lundkvist, Artur. Vindinge valss. (tlk. H.Sepamaa), "'Loomingu" raamatukogu" nr.30, 1958.
53. Lundkvist, Artur. Vulkaaniline kontinent. (tlk. A.Ravel, värsid tlk. V.Beekman), Tallinn, 1962.
54. Lyttkens, Alice. Mida meie kõik igatseme. (tlk. A.Hanko), Tartu, 1933.
55. Mattson, Olle. Prikk "Kolm liiliat". (tlk. V.Beekman), Tallinn, 1966.
56. Nordström, Ludvig. Toomas Lack. (tlk. M.Raud), Tartu, 1932.
57. Rootsi luulepõimik. (tlk. G.Suits), Stockholm, 1951.
58. Rootsi novell.¹ Koostanud A.Ravel. (tlk. Ü.Aaloe, V.Beekman, H.Laane, A.Melles, M.Pedajas, A.Ravel, L.Seifing ja H.Sepamaa), Tallinn, 1966.

¹ Kogumik sisaldab 44 pala 34 eri autorilt. Esindatud on (avaldamise järjekorras): Hjalmar Söderberg, Bo Bergman, Gustav Hedenvind-Eriksson, Sigfrid Siwertz, Hjalmar Bergman, Dan Andersson, Moa Martinson, Pär Lagerkvist, Agnes von Krusenstjerna, Tage Aurell, Fritiof Nilsson, Jan Fridegård, Karin Boye, Eyvind Johnson, Ivar Lo-Johansson, Gustav Sandgren, Folke Fridell, Artur Lundkvist, Josef Kjellgren, Erik Asklund, Sivar Arnér, Thorsten Jonsson, Lars Ahlin, Gustav Rune Eriks, Willy Kyrklund, Karl Rune Nordkvist, Birger Vikström, Lars Gyllensten, Per Olof Sundman, Stig Dagerman, Karl-Axel Häglund, Margareta Ekström, Lars Görling ja Ingvar Orre.

59. Salminen, Sally. Pikk kevad.(tlk. E.Raudsepp), Tartu, 1941.
60. Siwertz. Sigfrid. Selambid.(tlk. E.Raudsepp), Tallinn, 1938.
61. Stiernstedt, Marika. Ullabella.(tlk. A.Lemberg), Tartu, 1935.
62. Stolpe, Sven. Surma ootetoas.(tlk.A.Ränk), Tartu, 1938.
63. Strindberg, August. Abielu.(tlk. E.Raudsepp), Tartu, 1928.
64. Strindberg, August. Hemsö rahvas.(tlk. H.Agumees), Tallinn, 1929.
65. Strindberg, August. Mere rüpes.(tlk.E.Raudsepp), Tartu, 1929.
66. Strindberg, August. Teenijatüdruku poeg. Ühe hinge arenemislugu 1849-1872.(tlk. E.Raudsepp), Tartu, 1938.
67. Strindberg, August. Tõsielulised utopiad.(tlk. M.Grünfeldt), Tartu, 1930.
68. Strindberg, August. Üksi.(tlk. A.Lemberg), Tartu, 1929.
69. Sundman, Per Olof. Trummilööja.(tlk. A.Ravel), ""Loomingu" raamatukogu" nr.24, 1964.
70. Svärd, Arvid. Siberi ekspress.(tlk. H.V.Dahl), Tallinn, 1939.

71. Svärd, Arvid. Tiigrinahk. (tlk. T.Korjus), Tallinn, 1938.
72. Zetterström, Hæsse. Dünamiitkoer, Tallinn, 1926.
73. Tegnér, Esaias. Fritjof. Skandinaavia Kalevipoeg. E.Tegnéri järele noorsoole jutustanud P.Grünfeldt, Tallinn, 1922.
74. Tegnér, Esaias. Rootsi-Norra lugulaul Fritjof. (tlk. V.Tamm), Tallinn, 1922.

S I S U K O R D

EESSÕNA	2
1.0. SISSEJUHATUS	4
1.1. Adekvaatse tõlke võimalikkus	7
1.2. Rootsi kirjanduse eesti keelde tõlkimise- st	11
1.3. Autori stiili edasiandmine	14
1.3.1. Karin Boye	15
1.3.2. Astrid Lindgren	16
1.3.3. Per Olof Sundman	17
2.0. AUTORI INTONATSIOONI JA RÜTMI EDASIANDMINE..	21
2.1. Intonatsioon	21
2.2. Rütm	30
3.0. ILUKIRJANDUSLIK TÕLGE JA LEKSIKAALSED VÄLJEN- DUSVAHENDID	41
3.1. Rahvuslik eripära ja reaaliade tõlkimi- ne	41
3.1.1. Argielu kajastavad reaaliad	43
3.1.2. Kohanimed	47
3.1.3. Rahvusliku ajalooa seotud reaa- liad	47
3.1.4. Rahvuslikku traditsiooni edasi- andvad reaaliad	47
3.1.5 Mõõdud	48
3.1.6. Rahvapärased ütlused	48
3.1.7. Laste keelepruuk	50

3.2. Mõningaid probleeme leksikaalsete vastete leidmisel	52
3.2.1. Kompensatsioonimeetodi kasutamine	54
3.2.2. Mõningatest raskustest vastete leidmisel	58
4.0. FRASEOLOOGIA TÕLKIMISEST	63
4.1. Rootsi keele fraseoloogia edasiandmine eesti keele fraseologismiga	66
4.1.1. Ekvivalendi abil tõlkimine	67
4.1.2. Tõlkimine analoogia abil	68
4.1.3. Sõnasõnaline tõlkimine	71
4.2. Rootsi keele fraseologismi edasiandmine eesti keeles ümberütleva tõlke abil	72
4.3. Fraseologismide kasutamine eesti keeles seal, kus rootsi keeles seda ei esinenud	73
5.0. LÕPPSÕNA	76
ROOTSI KIRJANDUSE EESTI KEELDE TÕLKIMISEGA SEOTUD PROBLEEMIDEST. Resümee	84
О ПРОБЛЕМАХ, СВЯЗАННЫХ С ПЕРЕВОДОМ ШВЕДСКОЙ ЛИТЕРАТУРЫ НА ЭСТОНСКИЙ ЯЗЫК. Резюме..	86
PROBLEM I SAMBAND MED ÖVERSÄTTNING AV SVENSK LITTERATUR TILL ESTNISKA. Resumé	88
LÜHENDID	90
KASUTATUD KIRJANDUS	92
LISA: Aastail 1918-1968 eesti keeles ilmunud rootsi ilukirjandus	96
SISUKORD	103